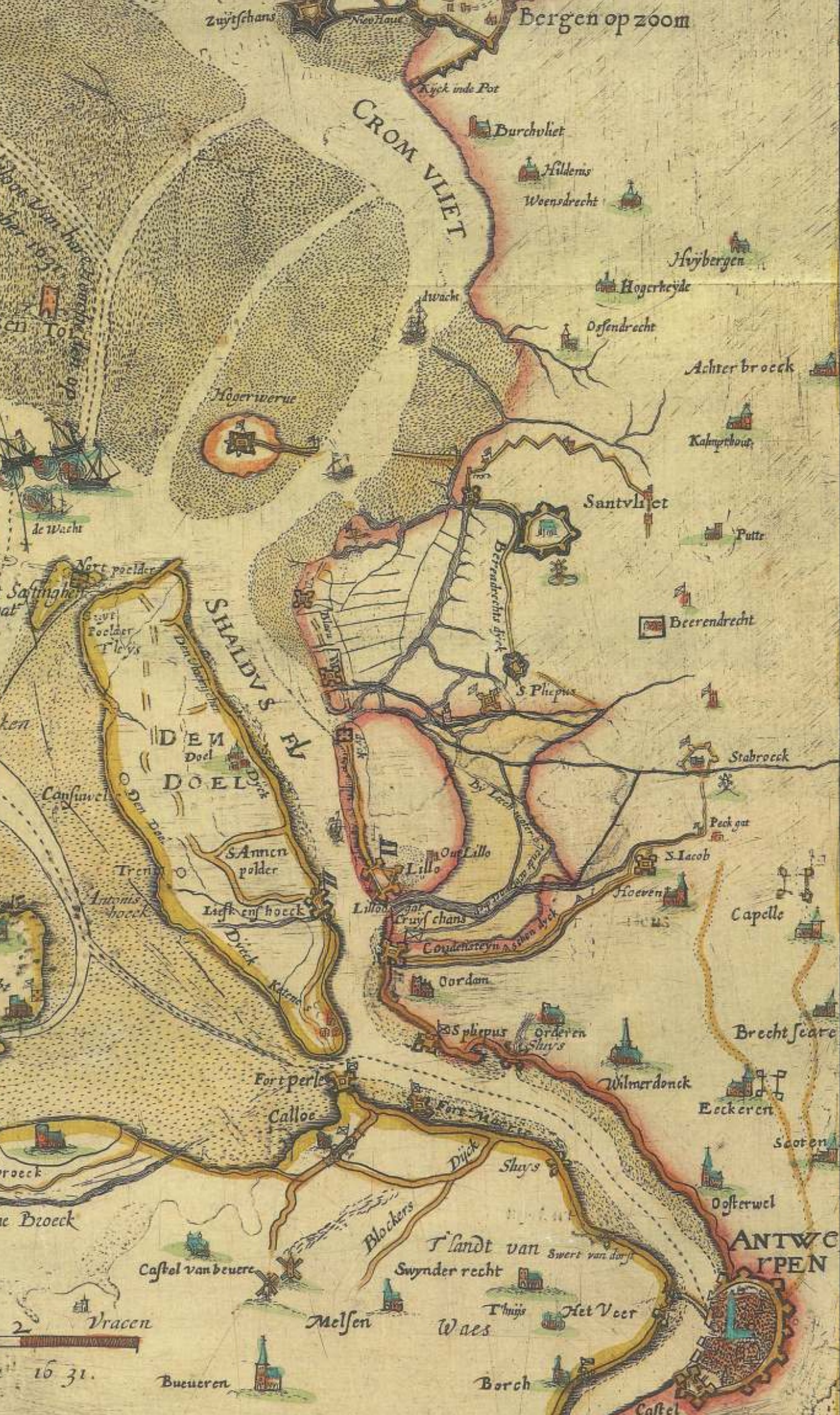




INHOUD:

TIJDING 2022-2

**CAFÉS IN WOENS DreCHT EN
HOOGERHEIDE
1900-1940
PAGINA 3**



**VAN PROPPENZAAD IN 1790
NAAR DE GORIS GOLD VAN
DE BRABANTSE WAL NU
PAGINA 19**



**HONDERD JAAR WONEN EN WERKEN
OP 'T HOF VAN CUYPERS
PAGINA 30**



**WOENS DreCHT IN DE GEMEENTEATLAS
VAN JACOB KUYPER
PAGINA 38**

**HOOGTEPUNTEN UIT HET DORPS-
LEVEN DOOR MGR. VAN MENS
PAGINA 44**



**DE HISTORIE VAN HOEVE
LINDONK ACHTERHAALD
PAGINA 51**

Voorwoord

In deel 7 van zijn serie *Cafés in Woensdrecht en Hoogerheide tussen 1900 en 1940* komt Louis Minnebach op de Huijbergseweg negen voormalige cafés tegen. Pagina 3.

Jan van Elzakker sprak met Kees, de zevende van de generaties Goris die evalueerden van propenzaad-telers eind achttiende eeuw naar hoveniersbedrijf eind twintigste eeuw. Dit jaar staakte Kees zijn onderneming en verkocht de grond aan zijn burens, maar niet nadat hij de door hem ontwikkelde variatie, een gele laurier, *Goris Gold van de Brabantse Wal* heeft 'verguld'. Pagina 19.

Deze keer geen rubriek *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet* van Ad van Loenhout. Wel sprak hij met Willem de Weert over zijn boek dat hij op Monumentendag presenteert. Het gaat over de bewoners van landgoed Mattemburgh én hun personeel. Willem de Weert schrijft er op pagina 30 een artikel over.

Van Willems hand vindt u vanaf pagina 51 ook een recensie over een boekje van Leendert van Halst over één van de boerderijen nabij Mattemburgh, te weten hoeve Lindonk. Hoe Leendert van Halst en zijn vrouw Marlynda Elstgeest het van een vervallen boerderij omtoverden tot een bed & breakfast. En nieuwsgierig doken in de geschiedenis van hun bezit.

Kees Floor bood ons zijn artikel *Woensdrecht in de gemeentatlas van Jacob Kuyper* aan. Hierin laat hij op pagina 38 ons aan de hand van twee kaarten, van respectievelijk vermoedelijk 1870 en een van 1889, zien hoe een atlas, met daarin de Nederlandse gemeentes, tot stand kwam in de 19e eeuw. En wat je eruit op kunt maken. De andere kaarten van ons heem, gemaakt door Kuyper, heeft Kees Floor ons doen toekomen en die kunt u op onze website vinden.

Met zijn *Hoogtepunten uit het dorpsleven tijdens het verdere pastoraat van Mgr. Van Mens* - hij houdt van lange titels - vertelt Jan van Elzakker over nog wat feiten van 1890 tot 1902 uit het Kerkklokje van Woensdrecht. Pagina 44.

Veel leesplezier
De redactie

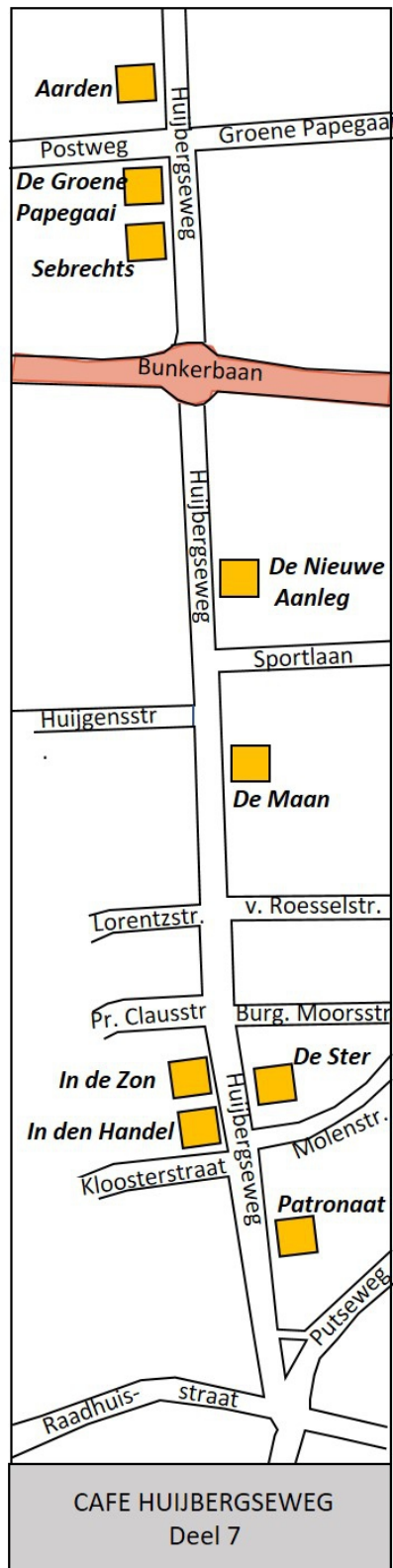
Inhoud:

- Voorwoordp. 02
- Cafés in Woensdrecht en Hoogerheide, deel 7, *Louis Minnebach*.....p. 03
- Van propenzaad in 1790 naar Goris Gold vd Brabantse Wal nu, *Jan van Elzakker*.....p. 19
- Honderd jaar wonen en werken op 't hof van Cuypers, *Willem de Weert*.....p. 30
- Woensdrecht in de gemeentegids van Jacob Kuyper, *Kees Floor*p. 38
- Hoogtepunten uit het dorpsleven tijdens het verdere pastoraat van Mgr. Van Mens, 1890-1902, *Jan van Elzakker*.....p. 44
- De historie van Hoeve Lindonk achterhaald, *Willem de Weert*p. 51
- Informatie voor de lezer, *redactie*p. 56

Cafés in Woensdrecht en Hoogerheide (1900-1940)

Deel 7: Huijbergseweg

door Louis Minnebach



We komen in deze aflevering op de weg van Hoogerheide naar Huijbergen: de Huijbergseweg. Omdat Huijbergen tot ver in de 20e eeuw verstoken bleef van openbaar vervoer, is de Huijbergseweg lang voetgangersdomein geweest.

Toch is het volgens een raadsbesluit van 19 december 1871 voorzien van kinderkoppen. Wat later kwam daarnaast een fietspaadje met veldklinkertjes.



Volgens oude kaarten werd de weg lang 'Molenstraete' genoemd. Natuurlijk vernoemd naar de molen van Hoogerheide. Een markant punt, die grote witte molen, gebouwd op een berg. Helaas is deze molen bij de bevrijding in de Tweede Wereldoorlog in brand geschoten.

En die straat/weg is nu het strijdtoneel van onze kroegentocht. Een negental cafés zullen hierbij de revue passeren.

Kom, we gaan op weg...

HET PATRONAAT / CAFÉ HET TREFPUNT



Rechts tussen het gebladerte: het patronaat

We starten onze tocht en gaan vanuit de Raadhuisstraat de Huijbergseweg op. Na ongeveer 150 meter aan de rechterzijde stond vroeger het patronaat.

Onder aanvoering van pastoor Laane komt er in 1916 een aanvraag van het kerkbestuur van de OLV Hemelvaart te Hoogerheide voor het oprichten van een R.K. Jongenspatronaat. Op grond, beschikbaar gesteld door mevrouw

Maria Jacobs, moet een gebouw verschijnen van ruim 20 meter breed. Dit patronaat krijgt de naam St. Aloysius mee en is bedoeld voor schoolvrije jongeren. Er worden allerlei activiteiten georganiseerd. Ook komt de gymnastiek- en atletiekvereniging Hercules, die heel bekend is in die tijd, in 1920 naar het patronaat.

Links de statiefoto van Hercules, met rechts een gymnastisch hoogstandje van enkele leden



Al snel wordt het patronaat volop gebruikt, ook voor uitvoeringen. Dat betekent nog meer aanloop, dus er moet een drankvoorziening komen. In 1927 krijgt het kerkbestuur een drankvergunning.

De gymnastiekactiviteiten verminderen al snel -tot een nulpunt in 1933- door de opkomst van het voetbal. Achter het patronaat wordt gevoetbald op het weiland van het klooster en er wordt een voetbalclub opgericht: VIVOO (Voetbal Is Voor Ons Ontspanning). Later zal dit opgaan in METO.



VV VIVOO in de jaren '30

Onder vlnr: Florent Borremans, Florent Somers, Marten van Pul, Jan Sebrechts, Aloysius Pijnen.

Boven vlnr: Fons Borremans, Wannes Welschot, Louis Bogers, Adr. De Weert, Piet den Otter, Kees Verswijver

Veel verenigingen vinden hun onderdak in het patronaat. Het oude patronaatsgebouw is in 1938 niet meer toereikend voor het jeugdwerk voor de jongeren. Het wordt uitgebreid met een vergaderzaaltje (tevens kleedkamer voor het toneel) en toiletten. De mogelijkheden om toneel te spelen worden hiermee vergroot.

In 1940 wordt de grond, waarop het patronaat staat, overgedragen van mevrouw Jacobs aan de gemeente. Maar dan komt WOII roet in het eten.

Alle activiteiten worden verboden en het gebouw krijgt militaire bewoners. Bij de bevrijding ligt het patronaat in puin. Na wat herstellingen wordt het tijdelijk als schoolgebouw gebruikt.



Zo kennen velen het Trefpunt nog wel

Langzamerhand verandert na de oorlog de bestemming en uiteindelijk wordt dit gebouw Café Het Trefpunt. Het vroegere patronaat wordt in 1976 omgetoverd tot een gebouw met alle mogelijke faciliteiten voor verenigingen, zoals gymzaal, toneel-, vergader- en hobbyruimtes en een heuse foyer met bar en biljart.

Bekende uitbaters zijn dan o.a. Ad en Rina Verbeek-van Hees. In 2006 volgt het definitieve einde voor het patronaat en Trefpunt als de slopershamer het geheel met de grond gelijk maakt voor de realisatie van het bouwplan de Meulenblock.



In 1978 wordt het Trefpunt officieel het verenigingslokaal van de Scheldezones. Hier poseren zij in vol ornaat in de toneelzaal

CAFÉ IN DEN HANDEL

We gaan verder de Huijbergseweg op en aan de linkerkant op de hoek met wat nu de Kloosterstraat is, komen we aan ons volgende café: In Den Handel.

In 1878 wordt op die hoek een huis gebouwd door Petrus van Koekhoven. Hij draagt dit in 1883 over aan Franciscus 'Frans' van Pul (1840-1929) en Johanna van den Bergh (1852-1911). Frans is een kleine boer, die toch vastberaden een café begint: In Den Handel. Hij verbouwt zijn huis regelmatig, tot in 1898 het noodlot toeslaat en zijn hele pand afbrandt.

Te Hoogerheide is in de Huibergse straat het huis met herberg en schuur van Frans van Pul een prooi der vlammen geworden. Het vee is gered. Oorzaak onbekend.

Het krantenbericht van de brand in 1898



Hij moet weer opnieuw beginnen en richt een nieuw pand op, ook weer met een herberg erin. In 1905 krijgt hij een 'echte' drankvergunning voor z'n toch niet geringe, aan de westzijde gelegen, caféruimte van 35 m². In 1911 overlijdt Johanna; Frans is dan al 70 jaar en hij houdt het voor gezien.

Het eerste huis links is het bewuste café In Den Handel

In Den Handel gaat over naar Jacobus 'Jack' Michielsen (1881-1962), een koopman, die samen met z'n vrouw Anna van Loon (1886-1959) in 1906 uit Rilland-Bath naar Woensdrecht is gekomen. De commissionair Jack, die de Cozze Michielsen wordt genoemd, doet ook de nodige aanpassingen aan het pand, dat echter eigendom is van de gebroeders Govaerts.

Omdat hij een eigen pand wil, verlaat hij in 1922 In Den Handel om in de Dorpsstraat (Raadhuisstraat) een nieuw café te beginnen (komt in aflevering 10). De naam In Den Handel neemt hij mee en het café op de Huijbergseweg sluit definitief zijn deuren.

Jack 'de Cozze' en Anna met hun gezin



CAFÉ IN DE ZON

We blijven aan dezelfde kant van de weg en gaan zo'n 50 meter verder richting Huijbergen. Daar treffen we 'café in de Zon'.

Adrianus 'Adriaan' Borremans (1844-1922) woont samen met Petronella 'Nel' Verbeek (1847-1932) al zo'n 20 jaar op de Huijbergseweg als ze in 1890 hun pand afbreken en een nieuw bouwen. Daarin nemen ze een café op van 42 m² en noemen het café In de Zon. Adriaan staat in de geschriften wel aangeduid als herbergier, maar waarschijnlijk laat hij het meeste werk over aan zijn vrouw. Want Adriaan is ook nog opperknecht op de boerderij van de familie Van Putte.



Statieportret van Adriaan en Nel



Als Adriaan in 1922 overlijdt, gaat het café over naar Eugenius 'Eugen' Jansen (1880-1951) en Catharina 'Kaat' den Ouden (1885-1950). Zij passen het café wat aan en reserveren een ruimte voor een winkeltje. Dat wordt een specifieke taak voor Kaat, terwijl Eugen als kleine boer en melkhandelaar de kost probeert te verdienen. Café In de Zon heeft dan al menig vereniging onder dak en wordt een gewilde feestlocatie. Ze komen zonder kleeerscheuren de Tweede Wereldoorlog door.

Jarenlang was dit het beeld van café In de Zon, inclusief Vivo-winkel.

In een tijdspanne van nog geen jaar overlijden Eugen en Kaat. Dan stapt Alphonsus 'Fons' Jansen (1926-2017) in de zaak van zijn ouders. Hij is een melkslijter, zodat zijn vrouw Johanna 'Jo' Verbeek (1930-2018) de drijvende kracht in het café wordt. Eén van de vele verenigingen die hun onderdak vinden bij café In de Zon, is voetbalvereniging METO. Het wordt hun clublokaal totdat METO zelf een eigen kantine krijgt.



Voetbalvereniging METO met haar geestelijke en wereldse begeleiders in 1951 op hun terrein aan de Huijbergseweg



Eind jaren 60 wordt het oude café afgebroken en verschijnt er nieuwbouw. Hierin is geen plaats meer voor een winkel.

Nog wat later wordt er een grote zaal aangebouwd. Na 1983 gaat Jo alleen verder in het café, zodat ze al gauw de bijnaam 'Jo van de Zon' krijgt.



Half jaren '90 stopt Jo, maar het café blijft.

Jo van de Zon tussen haar wielerploeg

Thans is het café nog bekend als 'Le Soleil' onder de hoede van John en Elvera Broere.

Niet voor de poes!

Om bij te blijven in het vak van melkhandelaar, nam Fons Jansen deel aan een opleiding sociale hygiëne. Die werd afgesloten met een toets. Eén van de vragen was: Wat is het voordeel van borstvoeding (moedermelk) boven losse melk?

Fons antwoordde:

1. Het is mooi verpakt.
2. De temperatuur is goed.
3. Het is altijd voorradig.
4. De kat kan er niet bij.

Of Fons geslaagd is, is ons niet bekend!



CAFÉ DE STER

Pal tegenover In de Zon treffen we het volgende café met de naam van een ander hemellichaam: De Ster.

Via een reeks eerdere overdrachten koopt Constantinus 'Stan' Hoeks (1865-1957) in 1891 een pand aan de Huijbergseweg. Stan is een stratenmaker en kolenhandelaar en is in dat jaar getrouwd met Catharina 'Kaat' Michielsen (1868-1944). Zij zullen 18 kinderen krijgen, waarvan er veel op jonge leeftijd al overlijden. Genoeg om handen dus.



Het tweede pand aan de rechterkant is café De Ster

Er kan nog wel een taak bij, dus starten ze ook een koffiehuis/café in hun pand.

Ze noemen het De Ster, een mooie knipoog naar het aan de overkant gelegen In de Zon, dat dan ook nog maar een jaar eerder is herbouwd. Het cafégedeelte ligt aan de westelijke zijde van het gebouw en is zo'n 30 m² groot. In 1908 wordt het pand grotendeels herbouwd, zonder verdere aanpassingen binnen. Stan en Kaat zullen in totaal 35 jaar de uitbaters blijven.

Kaat runt het huishouden met 18 kinderen en haar café en komt jammerlijk om in de oorlog (zie Het Verdriet van Woensdrecht)

Maar in 1925, als Stan 60 jaar wordt, willen ze het koffiehuis De Ster van de hand doen en laten het veilen.

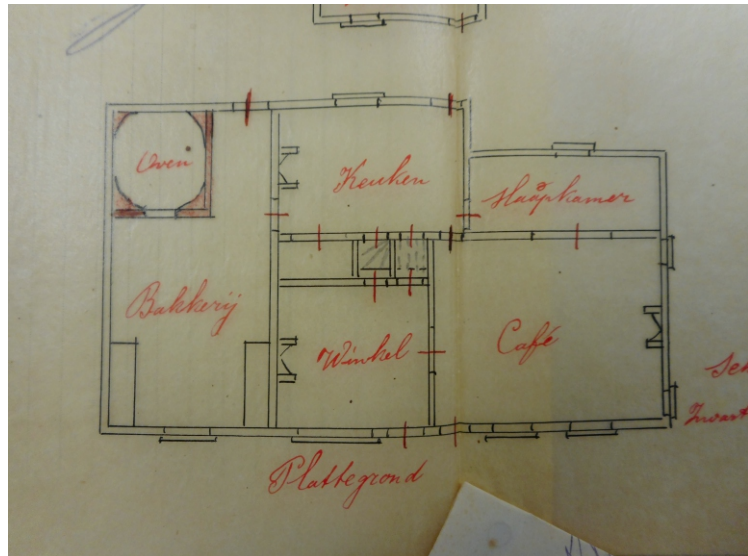


Leonardus 'Leon' Verschuuren (1888-1959) is wel geïnteresseerd, maar wil eerst kijken of hij vergunning krijgt om een bakkersoven in te bouwen. Hij wil daar samen met Catharina van de Bussche (1891-1977) een broodbakkerij beginnen.



Leon Verschuuren, een fanatiek en begenadigd muzikant

Gelukkig krijgt Leon de goedkeuring en kan hij in 1927 starten. Het café houden ze ook aan en dit wordt het domein van Catharina. Een moeilijke periode breekt aan met de crisis van de 30'er jaren en de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog zijn ze het al gauw beu. In 1948 doen ze afstand van hun drankvergunning en sluiten De Ster.



Ze blijven er nog wel even wonen en zien uit naar een goede opvolger voor hun bakkerij. Die vinden ze in 1951 in Johannes 'Jan' van de Ven (1929-2019), die het pand overneemt en de bakkerij voortzet. Dit doet hij samen met Jeanne Jansen (1928-heden) tot 1962, als ze besluiten om verder te gaan in de kledingbranche. In de Raadhuisstraat komt een bloeiende en bekende kledingzaak Jan van de Ven.

Jan van de Ven



De Ster is dan al jaren gedoofd. Thans is er op die plek niets anders meer dan een parkeerplaats.

Niets herinnert hier nog aan café De Ster.

CAFÉ DE MAAN

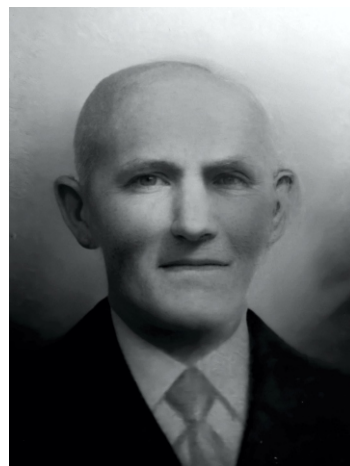
We trekken zo'n 350 meter verder de Huijbergseweg op, naar waar nu de grote parkeerplaats vóór het sportpark van METO is. In het midden daarvan, pal tegen de Huijbergseweg, stond vroeger café De Maan.

In 1858 bouwt Cornelis 'Kees' van Ostaaij (1820-1910) een huis voor zijn gezin. Vanaf 1883 tot 1887 is er wel enige -maar geen officiële- activiteit op cafégebied. Na 1887 wordt het weer helemaal stil en is van drankverkoop geen sprake meer.



Janeke

Zijn zoon Ludovicus 'Louis' van Ostaaij (1868-1963), in de volksmond 'Lowieke den Dekker', neemt in 1893 het huis over. Hij is dan net getrouwd met Adriana 'Janeke' de Backer (1870-1940) en verdient de kost als riet- en strodekker. Een beroep, dat al lang in zijn familie voorkomt. Er is pas sprake van een echt café, als ze in 1912 een drankvergunning aanvragen voor hun dan ingerichte lokaal van 27 m² aan de voorkant langs de Huijbergseweg. Ze voegen met hun café De Maan weer een hemellichaam toe aan deze serie.



Lowieke

Een echt boerencafé, met natuurlijk een rieten dak. Dat dak vat in 1926 vlam en het bedrijf brandt geheel af. Het wordt opnieuw opgebouwd en kent dan een vrij bloeiende periode. In het café wordt voetbalclub KMD (Klein Maar Dapper) opgericht en bovendien vestigt zich er een boogschutterij.

Voetbalclub Klein Maar Dapper (KMD). Staand vlnr: Cor Lee-naarts, Fons van Zunderd, Jac Raaijmakers, Piet van Pul, Rinus Pijnen, René Somers, onbekend. Zittend vlnr: Willem v.d. Bergh, Adr. Huijps, Ben Somers, Piet Huijps, Tiest van Pul.



In 1940 komt het einde van De Maan in zicht als Lowieke en Janeke beide rond de 70 zijn.

Ze stoppen en de boerderij komt in handen van de familie De Weert, eerst vader Willem en daarna zijn zoon Christ. Die dragen het pand in 1960 over aan de Provincie voor de verbreding van de Huijbergseweg. De boerderij verdwijnt dan voorgoed uit het straatbeeld.

CAFÉ DE NIEUWE AANLEG

We trekken verder richting Huijbergen en zo'n 100 meter voorbij de huidige kruising met de Sportlaan, stond café De Nieuwe Aanleg. Het pand, waarin dit gevestigd was, Huijbergseweg 114, staat er nog steeds.

Nadat Cornelis Buijs in 1867 de boerderij heeft gebouwd, komt die in 1898 in handen van Jan Baptist 'Tiest' Wouts (1864-1899) en zijn vrouw Louisa 'Wies' van Oevelen (1866-1947). Maar het noodlot slaat snel toe. Tiest overlijdt een jaar later op 35-jarige leeftijd. Wies kan natuurlijk de boerderij niet alleen voortzetten. Maar ze vindt een prima oplossing: haar broer Petrus, die getrouwd is met Wilhelmina, de zuster van Tiest, zal het bedrijf voortzetten. Deze Petrus 'Peer' van Oevelen (1870-1956) en Wilhelmina 'Philomien' of 'Mien' Wouts (1874-1955) gaan niet alleen de boerderij voor een hele lange tijd voortzetten, maar openen ook een café, De Nieuwe Aanleg.

Het is niet zo groot, zo'n 20 m², maar Mien tapt er haar biertje, terwijl Peer zich vooral bekommert om de boerderij. De combinatie café en boerderij wordt al snel te veel, en ze besluiten voorrang te geven aan de boerderij en hiermee door te gaan. De Nieuwe Aanleg wordt gesloten.



Peer en Mien zijn heel lang bij elkaar mogen blijven. In 1948 vieren ze hun gouden bruiloft. Compleet met een groep bruidjes. Ze vieren het niet in hun eigen café, dat is immers al lang gesloten.

Maar bij café in de Zon verscheen een heuse feestpoort. Daarbij op het tekstbord toch een verwijzing naar hun café.

De tekst op het bord:

**Over vijftig jaren
Kwamen Philomen en Piet
In 't café 'De Nieuwe Aanleg'
En zij wachten niet**

**Samen in het bootje
Vijftig jaren lang
Hebben zij gevaren
God beware hen nog lang.**



De boerderij blijft in de familie als zoon Ludovicus 'Louis' van Oevelen (1907-1995) en Louisa 'Wies' van Paasen (1909-2001) het bedrijf in 1942 overnemen.



Links: de trouwfoto van Louis van Oevelen en Wies van Paasen uit 1935



Rechts: Louis en Wies op latere leeftijd

Vervolgens nemen in 1983 op hun beurt hun zoon Franciscus 'Frans' van Oevelen (geb. 1944) en Louisa 'Wies' Sebrechts (geb. 1947) de boerderij over. Thans wonen zij nog steeds in het meermalen verbouwde huis aan de Huijbergseweg 114.



*Huijbergseweg 114
Nog steeds in volle glorie*

Het aanbouwkje aan de achterkant (grijs gestuct) herinnert nog aan de café-periode. Hier stond het toilet



CAFÉ SEBRECHTS

Verder richting Huijbergen, zo'n 75 meter voor de kruising met de Postweg en de Groene Papegaai stond, aan de linkerzijde van de weg, korte tijd een café zonder naam. We noemen het naar de 1e uitbater: café Sebrechts.

Deze Antonius 'Toon' Sebrechts (1833-1894) is een kleine boer, die in 1882 vanuit Ossendrecht in Hoogerheide komt wonen. In 1892 begint hij in het huisje ook een cafeetje. In 1894 overlijdt Toon op 61-jarige leeftijd. Maar zijn vrouw Maria Gorissen (1838- ?) zet de café-werkzaamheden van Toon voort. Ze koopt in 1898 zelfs het pand van Frans de Vreng, waarin ze het café uitbaat. Een klein café, maar samen met het boerenbedrijfje wel veel werk.

Volg- nummer.	NAAM EN VOORNAMEN VAN DEN VERLOFHOUDER.	LOCALITEITEN, waarvoor het verlof is verleend, met vermelding van het perceel, waarin de localiteiten zich bevinden en van de oppervlakte van elke localiteit.	BESLUIT, waarbij het verlof is verleend.	VERLEEND voor den verkoop: a. bedoeld in art. 34, 2e lid, letter a; b. bedoeld in art. 34, 2e lid, letter b.	BESLUIT, waarbij het verlof is ingetrokken krachtens art. 39.	VERVALLEN door overlijden den houder (Art. 38, 1e)
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
53	Mrs. A. Sebrechts	in de localiteit aan de Oostzijde D. 30 Wijk 2-4 recht oppervl.	17 April 1905	bedoeld in art. 34 2. lid letter A.	ingetrokken 1914	

Bij de officiële instelling van de drankvergunningen, vraagt de 67-jarig Maria in 1905 ook zo'n vergunning aan. Zij verkrijgt die voor haar caféruimte van 20 m² aan de oostzijde van het pand. Toch wordt het allemaal veel en het is voor haar financieel nauwelijks op te brengen. Haar dochter Johanna Sebrechts (1877-1952) en haar man Johannes B. 'Tiest' van der Velden (1877-1942) nemen in 1907 het pand over. Moeder Maria blijft er wel wonen. Het café blijft ze runnen tot 1914, dan levert ze haar drankvergunning in en sluit het café. Ze vertrekt in 1917 naar Roosendaal. In het huisje zullen naderhand ook onder meer Pé Cloots en Nel Quick wonen. Daarna wordt het een soort doorgangshuis met veel verschillende bewoners. Uiteindelijk wordt het pand geheel afgebroken.



Er wordt wel een nieuw huis gebouwd aan de Huijbergseweg 103, in de achtertuin vanwaar eens het café Sebrechts heeft bestaan.

In de voortuin en oprit van het huidige Huijbergseweg 103 stond café Sebrechts

CAFÉ DE GROENE PAPEGAAI

We verplaatsen ons een stukje verder. Naar de kruising van de Postweg en de Huijbergseweg. Aan de linkerkant op de zuidelijke hoek van deze wegen stond ons volgende café: De Groene Papegaai.

Aan het eind van de 19e en begin van de 20e eeuw heet zowel de Postweg als de Groene Papegaai nog de Postbaan. Het is een doorgaande weg en een belangrijke kruising met de Huijbergseweg. Een strategische plek om een café weg te zetten. Dat denken ook Petrus 'Piet' van Koeckhoven (1852-1928) en Philomena 'Mien' Leenaarts (1855-1932) als zij in 1882 een perceel grond kopen van de familie Kramp en er een boerderij op bouwen. In de daarop volgende jaren bouwen zij steeds wat bij, zodat het een imposante boerderij met stallen wordt. In 1892 veranderen ze voor een deel de bestemming en wordt er een café opgenomen. Waarschijnlijk ontstaat dan al de naam De Groene Papegaai.



Een bekend beeld van De Groene Papegaai, langs de Huijbergseweg.

In 1905 verlaten Piet en Mien de boerderij en verkopen die aan Johannes 'Jan' Heijmans (1873-1934) en de Brusselse Clemence Lambrechts (1879-1948). In de volksmond noemt men ze 'Jakke de Dooy' en 'Clemence Koekhoven', maar hoe men aan die namen komt, is niet bekend. Jan en Clemence komen uit een café, net voorbij de kruising (zie volgende café) en verhuizen naar het grotere De Groene Papegaai. Een goede keuze, want dit café op de hoek van de Huijbergseweg/Postbaan is de stopplaats voor postkoetsen vanuit België. Het is ook tevens tolplaats en de caféhouder is ook nog tolgaarder. Aanloop is dan ook verzekerd en het café loopt goed. Ook overnachten is mogelijk, want ze krijgen in 1905 een logementsvergunning.

Zitdagen te HOOGERHEIDE : voor inzet op *Dinsdag 10 Mei 1927*, ten koffiehuize „De groene Papegaai” van J. HEIJMANS aan den Huijberg-schen weg, voor toewijzing op *Dinsdag 17 Mei 1927*, ten koffiehuize „Transvaal”, van C. DE JONG, telkens des avonds 7 uur. 5002

Regelmatig vinden er ook verkopen of veilingen plaats, zoals hier op 16 april 1927.

Sfeerbeeld uit 1933 geschetst door Fons Pijnen

.....Het café heet “De Groene Papegaai”, een echt boerencafé. In de gelagkamer hangt een vermengde reuk van koeien, melk, kippen en bier. Een café voor “baanmannen” en fietsers die langs komen.....

.....De stal staat tegen het woonhuis-café aangebouwd. Op het erf, ook 'n manege, daar omheen scharrelen wat kippen en uit de schuur die daar achter staat klinken mannenstemmen. Het zijn waarschijnlijk de zoons, die daar iets aan het doen zijn. In deze tijd zijn ze ook nog “karboer” en rijden dus met kar en “trein” voor anderen. In de winter vervoeren ze veel dennenbomen en zo scharrelen ze in deze slechte tijd toch nog goed de kost bij elkaar.

Daarnaast heeft Jan nog werk genoeg op de boerderij en is hij ook nog 'karreman'. In later tijden noemt men dit vrachtrijder. Jarenlang verdienen ze zo de kost met al deze taken en natuurlijk met hun 28 m² grote café.

In 1934 overlijdt Jan en zet Clemence de zaak voort, daarbij geholpen door haar zonen Louis en Leon. De zaakvoering wordt in de Tweede Wereldoorlog onmogelijk, omdat het door de Duitsers wordt gevorderd. Na de oorlog moet er weer worden opgestart. Maar voordat dat goed en wel kan, overlijdt Clemence in 1948.

Krantenbericht uit 1940. Ongeluk op de 'gevaarlijke' kruising. De jongen zal later aan zijn verwondingen overlijden.

**ERNSTIGE AANRIJDING
TE HOOGERHEIDE.**

Jongeman zwaar gewond.

Woensdagavond omstreeks zes uur is te Hoogerheide op den Huijbergseweg ter hoogte van het café „De Groene Papegaai” een ernstig ongeluk gebeurd. Een inwoner van Roosendaal de heer B. Robberson reed hier per auto van Hoogerheide naar Huijbergen, toen ter hoogte van het café een jongeman, de 19-jarige de Ridder uit Ossendrecht links uit een zijweg fletsend, den weg wilde oversteken. Hij werd door de auto gegrepen en een eind meegesleurd.

Twee Duitsche soldaten, die zich in de nabijheid bevonden verleenden terstond eerste hulp en legden den jongeman, die in deerniswekkenden toestand verkeerde, voorloopig aan den kant van den weg neer. Een Roode Kruisauto vervoerde hem later naar het ziekenhuis te Bergen op Zoom. Hij verkeert in levensgevaar.

De auto werd bij de aanrijding zwaar beschadigd aan de voorzijde.



Zoon Leon 'Lon' Heijmans (1919-1990) neemt de zaak over. Samen met z'n Adriana 'Jaantje' Goossens (1918-2009) runnen zij vanaf dan de Groene Papegaai. Heel lang kunnen ze dat niet doen.

Er komen plannen om de Huijbergseweg te moderniseren en te verbreden. De boerderij met café staat daarvoor in de weg. In 1962 wordt er onteigend en verdwijnt de Groene Papegaai voorgoed uit het straatbeeld.

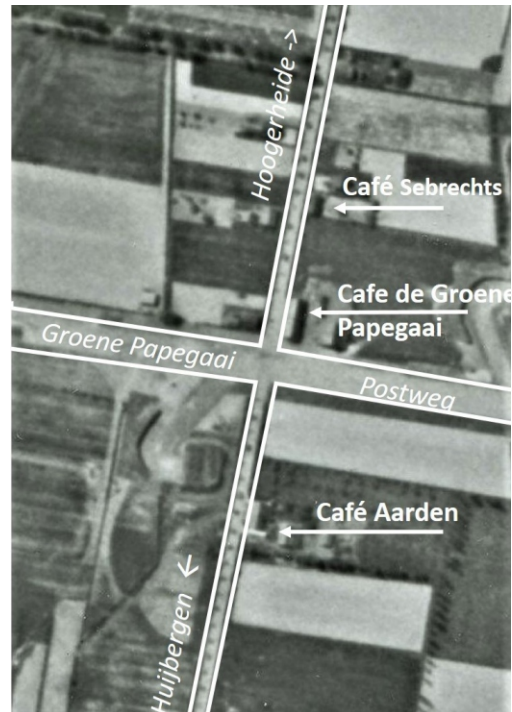
CAFÉ AARDEN

We gaan net de kruising over van de Postweg en de Huijbergseweg en na 80 meter stond er aan de linkerkant korte tijd ons laatste café. Een café zonder naam. Voor de herkenning noemen we het café Aarden, naar de laatste uitbater.

We beginnen echter in 1901 als Jan Heijmans en Clemence Lambrechts een stuk grond kopen van Petrus van Koeckhoven. Inderdaad dezelfde hoofdrolspelers als bij ons vorige café De Groene Papegaai. Maar nu bouwen Jan en Clemence zelf een huis en nemen daarin een café op van zo'n 25 m². Hier zullen zij bijna 4 jaar hun zaak runnen.

Dan verruilen zij in 1905 dit café voor het grotere De Groene Papegaai (zie vorig café). Zij verkopen hun eigengebouwd café aan Johannes 'Jan' Bastianen (1871-1922), een arbeider uit Wouw en Jacoba Schrauwen (1870-1906). Samen willen ze er wat van maken. Maar Jacoba overlijdt een jaar later al en Jan is alleen. Hij heeft in zijn leven toch al niet veel geluk; hij huwt 3x doordat zijn eega's vroegtijdig overlijden. En zelf wordt hij ook maar 50 jaar. In 1907 vertrekt hij naar Huijbergen.

En in het café komen Petrus 'Piet' Aarden (1856-1911) en Johanna van Broekhoven (1857-1935). Ook dat wordt geen succes, want Piet overlijdt binnen 4 jaar in 1911. De drankvergunning wordt in dat jaar ingeleverd en het café wordt definitief gesloten.



Nog even de ligging van de laatste drie cafés aan de Huijbergseweg.

Dat het in die tijd ook niet allemaal pais en vree is, bewijst een krantenbericht van wel vier breed uitgemeten kolommen uit 1909:



Uit de Bredasche Rechtzaal : Ernstige mishandeling

Op zaterdag 6 september ('t was Huybergse kermis) bevonden zich een aantal jongelieden in het café van P. Aarden aan den straatweg onder Hoogerheide. 't Waren haast allen jongens uit Putte en Wouw. Zoals men weet, staan de jongelui uit Putte op geen al te bes- ten voet met die uit Wouw. Dat dus bij de geringste aanleiding duchtig geklopt zou worden, viel wel te verwachten...

...Toen Simons de herberg van Aarden wou verlaten was er niet de minste ruzie geweest. Juist toen hij de deur uit wilde gaan, kreeg hij een slag tegen de rech-

terzijde zodat hij tegen de deur tuimelde en meteen voelde hij dat hij een steek in de rechterzij had gekregen. Onderwijl hij viel kreeg hij bovendien nog een steek in de nek.....

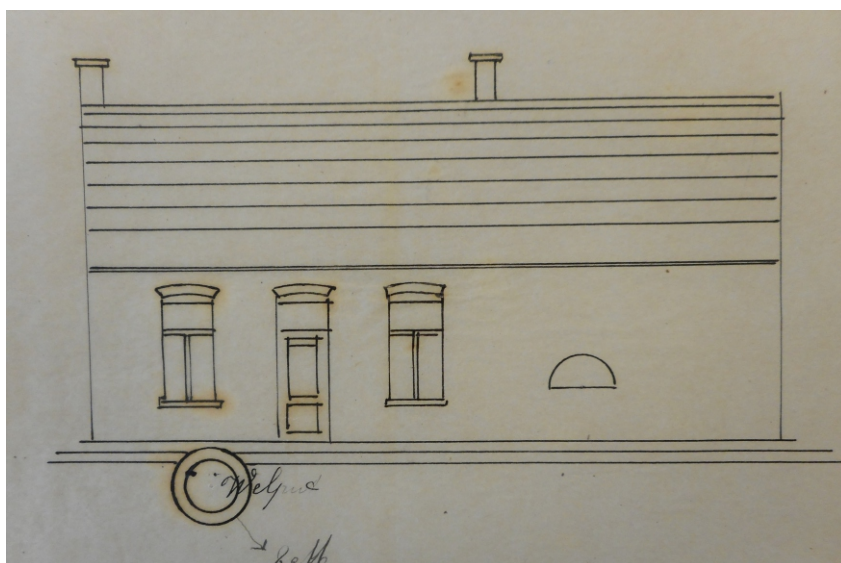
..... De beide steken waren van ernstigen aard, hij verloor veel bloed en werd in de herberg van Aarden terug gedragen. Daar is hij door den dokter geneeskundig behandeld en toen naar het militair hospitaal in Bergen op Zoom overgebracht, waar hij 8 dagen verpleegd is geworden....

De uitspraak van deze zaak is niet in deze kranten verschenen.

Er komen vervolgens meerdere families te wonen in het huis, waaronder de bekende familie Kleinputte. Zij nemen hun intrek in het pand in 1918. Een zestal jaren later brandt het woonhuis af. Er wordt nog wel een nieuw huis gebouwd, maar nu zonder café-ruimte.

Krant van 20 augustus 1924

HOOPERHEIDE.
BRAND. Zondagnacht brandde het bouw-
hoefje af van den landbouwer Kleiputte,
wonende aan den straatweg van Huijber-
gen naar Hooperheide. Alles werd een prooi
der vlammen. Schuur en huis brandden tot
den grond toe af. Oorzaak onbekend. Verze-
kering dekt de schade.



*Zo moet de nieuwe gevel in 1924 er uit komen zien volgens de bouwtekening, opge-
maakt om de afgebrande wo-
ning te vervangen.*

In het nieuwe pand zal de van oorsprong Zeeuwse familie Kleinputte opnieuw de kost moeten zien te verdienen. Zij hebben daar een keuterboerderij, dus dat zal niet zo gemakkelijk lukken. Want een ooggetuige meldt dat: 'de kwaliteit van het bouwland daar ter plaatse aan kamelen en de Sahara doet denken, met dat verschil dat het in de winter door oerbanken, die het water niet doorlaten, onder water staat.'

Toch scharrelen ze tot 1941 daar hun kostje bij elkaar. Permanent gestoken in hun Zeeuwse kledij werken daar vader en moeder Kleinputte en hun dochter Pieta. Zelfs een dokter blijft er buiten de deur. De zoon des huizes is niet zo strak in de leer en heeft meer wereldse opvattingen.

Maar uiteindelijk wordt ook dit pand begin jaren '60 de prooi van de verbreding van de Huijbergseweg en verdwijnt.



Zo hebben we de Huijbergseweg afgelopen en zijn hier ook weer 9 cafés tegengekomen. De volgende aflevering duiken we de Putseweg en de Ossendrechtseweg in. Daarna rest alleen nog de Raadhuisstraat, die we gezien het grote aantal cafés (zo'n 30) in 3 afleveringen zullen behandelen.

Uw verhaal, op-en aanmerkingen, aanvullingen of foto's zijn nog steeds van harte welkom op:
louis.minnebach@gmail.com

VAN PROPPENZAAD IN 1790 NAAR DE GORIS GOLD VAN DE BRABANTSE WAL NU

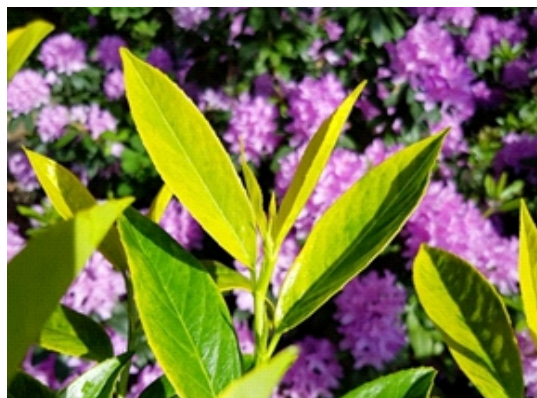
Kees Goris, de zevende generatie, gaat dit jaar met pensioen

Samenstelling: Jan van Elzakker Zie ook: artikel van Jac van de Bussche in Tijding 2005-1

Tussen Dennenheuvel en het Puts Molentje aan de weg van Hoogerheide naar Putte verdwijnt dit jaar alle kwekersactiviteit van meerdere generaties Goris. De laatste, Kees, de zevende generatie, gaat met pensioen, maar heeft geen opvolger in de gedaante van nageslacht dat zijn bedrijf voort kan zetten.

Wel laat hij een met veel arbeid, knowhow, doorzettingsvermogen en geduld ontwikkelde unieke plant na: de Goris Gold van de Brabantse Wal.

Zijn voorvaderen, experts in de bosbouw, zouden trots zijn geweest op de laatste telg, want overal in Europa wordt sinds kort de Goris Gold steeds meer bekend, de twee keer per jaar geelkleurende plant in heggen, perken of solitair op stam. Kees heeft het patent verworven: hij is licentiehouder van het Europese Kwekersrecht. Met veel geduld en tact weet hij jarenlang eventuele aasgieren buiten de deur en van het erf te houden nadat hij zijn ontdekking doet en 'zijn kindje' verder gaat vertroetelen en ontwikkelen! Maar daarover straks meer...



Prunus Goris Gold op de voorgrond

Historie

Het moet enige decennia na 1750 geweest zijn, net na de Franse inval, belegering, verovering en verwoesting van de stad Bergen op Zoom én de plundering van de dorpen van onze streek, dat de eerste mannelijke Goris op het idee komt zaad van de grove den te gaan oogsten, planten en verhandelen.



Woeste gronden...

Dat zaad is nodig om nieuwe bossen aan te gaan planten op de schrale duinen van dekzandgronden hier bij ons in West-Brabant, met hier en daar zijn uitgestrekte heidevelden. Men neemt aan dat rond deze tijd, de tweede helft van de achttiende eeuw, Nederland met een areaal bos van slechts ongeveer drie procent bedekt is. Een dieptepunt in de bosgeschiedenis. Dat kleine areaal



De kegels en een zaadje met vlies van de Corsicaden

In de loop van die periode, rond 1790 en vooral erna in de 19e eeuw, komt de herbebossing in onze streek op gang met de aanplant van de grove den.

En dan steekt die eerste Goris, Pieter, rond 1790 de grondlegger van de dynastie, vanuit Eekeren/Hoevenen zijn neus aan het venster in Ossendrecht via de Laagstraat (Oosthei) naar de Kleine Dorpsstraat en Europaplein. Hij is tot dan toe opzichter van een zaad- en dennenhandelaar in de Oostenrijkse Nederlanden in het Antwerpse geweest, getrouwd met Johanna Sijmons uit Wuustwezel en vader van zeven kinderen. Johanna zal al in 1795 overlijden. De vraag is of hij voor het Franse leger noordwaarts is gevlucht...

Begin nieuwe tijd

De Staten-Generaal van de nieuwgevormde Bataafse Republiek der Nederlanden, wat later ook hier bij ons gevolgd door de heerschappij van de Fransen, nemen het 1000 hectaren grote bezit van de verdreven markies in onze streek over; de adel is uit de gratie.

Als het Koninkrijk der Nederlanden met soeverein vorst Willem I wordt ingesteld (Groot Nederland mét het huidige België ontstaat in 1815), krijgt de markies de genoemde bezittingen ook niet terug. Het wordt allemaal nationaal staatsbezit: de Domeinen, beheerd door het Rijk.

In 1822 komt er in 'Groot Nederland' een wet tot stand die gaat voorzien in de verkoop van

die domeingoederen, en is daar onder andere in 1839 Pierre Joseph de Caters, een van de rijkste Antwerpenaren, door met een schatrijke weduwe van een bankier te trouwen, om een groot deel van het bovengenoemd gebied, met landgoed De Wouwsche Plantage, te kopen. Hij en zijn nageslacht zijn grote natuurliefhebbers. In 1857 wordt Pierre in de adelstand verheven door koning Leopold I, met als erfelijke titel baron, vanwege zijn grote verdiensten voor België. De later baron geworden grootgrondbezitter begint na verwerving in 1839, direct met grootschalige aanplant op het landgoed. Heeft de eerder genoemde Pieter Goris wat vroeger dan al contacten gehad hier, vanuit het Antwerpse..?



Stempels Logo Kweekkerij, en keurmerk/waarborg van de Vereeniging Groveden

Zijn zoon Petrus Johannes Goris, ook wel Jean-Pierre genoemd, volgt als tweede generatie zijn vader Pieter op nadat hij op 25-jarige leeftijd in 1806 met Maria Heynen uit Ossendrecht is getrouwd. Hij noemt zich landbouwer en dennenzaadhandelaar ter plaatse. De herbebossing van Nederland komt dan ook overal goed op gang, naast die op landgoed Wouwsche Plantage ook die van de Groote Meer en Moretus, al zullen weer wat later ook vele woeste gronden, bomenpopulaties en heidevelden worden omgezet in landbouwgrond. Dat heeft zijn reden.

Kunstmest

De zoon van Jean-Pierre Goris, Cornelis namelijk, de derde generatie Goris, zal geconfronteerd worden in zijn leven in en rond Ossendrecht met de uitvinding van de kunstmest in het midden van de 19e eeuw. De Duitse scheikundige Justus von Liebig vindt een mengsel van stikstof, fosfaat en kali uit, dat de plantengroei sterk bevordert. Nu, na meer dan 150 jaar, vormt deze uitvinding nog steeds de basis van het succes van de landbouw. Dat betekent voor die tijd echter dat het betrekkelijk eenvoudig is geplagde of gemalen heide, lang dienende als meststof voor de landbouw, te vervangen door kunstmest voor het bouw- en weiland in de wat nattere gebieden.

De vraag naar stuthout in de mijnbouw biedt Goris de mogelijkheid, voor dat doel, de gro-

ve den, vanuit de Harz in de 16e eeuw afkomstig, en bedoeld als productiehout voor de aanplant van Het Mastbosch bij Breda, op grote schaal aan te gaan planten en het zaad ervoor te gaan exploiteren. De drogere zandgrond is daarvoor zeer geschikt. Het (dennen) zaadbedrijf van de Goris-generaties zal gerenomeerd worden in den lande.

De vierde generatie, Willem, getrouwd met Johanna Wils, zet het werk van zijn vader voort.

Diens zoon Jan Baptist Goris, geboren in 1879, de vijfde generatie, trouwt in 1907 met Coletha de Schutter uit Putte en zal in 1956 overlijden. Hij breidt het proppentrek-, pluk-, dennenzaadhandel en bosaanplantbedrijf zodanig uit, dat hij het zover weet te schoppen dat hij landelijk als particulier dennenzaadbedrijf groot vertrouwen met betrekking tot kwaliteit gaat verwerven bij de Nederlandsche Heidemaatschappij en Staatsbosbeheer.

Jan Baptist, Tiest, kent ook wel eens slappe tijden. Dan worden geen propfen geplukt/getrokken, maar organiseert hij in het eerste kwart van de twintigste eeuw dat de hei wordt afgedaan (gesneden) en op klampen gezet, om op een gepast moment die met een machine fijn te snijden en te malen om dienst te doen als veevoer.



← De vierde generatie:
overgrootvader Willem
Goris/ Johanna Wils

De vijfde generatie: →
opa Jan Baptist, Tiest
Goris





↑ *In het midden Tiest*

Opmerkelijk

Zelfs in zeer fijn gemalen heide ziet men brood: het wordt in crisistijd zelfs toegevoegd aan het bakkersmeel! Centraal staat opa Tiest...

Het is deze Tiest Goris die vanuit het dorp Ossendrecht, wonend in de Kleine Dorpsstraat op de hoek van de Molendreef, naar de

Putseweg trekt om zich daar te gaan vestigen, noordoostelijk tegenover het huidige Puts Molentje. Hier bouwt hij een nieuwe woning met café, genoemd 'In den Dennenhandel'.

↓ *Smokkelscène voor huis/café, uitgebeeld het verhaal van smokkelaar Het Klaveren Vrouwke, Geert Schrauwen van Sint Willebrord, een verklede smokkelaar, die werd doodgeschoten 'bij de strontpaal' in 1916....*



Daar zullen aanvankelijk zijn zonen Stan en Kees hem gezamenlijk opvolgen; dat is althans de bedoeling. Stan overlijdt echter al jong.



*Grootvader Tiest met hond 'Paterke'
Tussen de twee gebouwen van toen geheel
links liep de Putseweg met geheel rechts
woonhuis/café 'In den Zaadhandel' van Tiest
Goris, op de kwekerij. Foto uit 1936.*

Flor van Putte

Tiest wordt goede maatjes met Flor van Putte, de kapelaan uit Ossendrecht, die vanuit de patronaatsgedachte de Volksabdij O. L. Vrouw ter Duinen, het Jeugdhuis, op zal richten in 1935. Ondernemer Tiest Goris en de beroemd geworden kapelaan Van Putte uit Ossendrecht, later rector van de Volksabdij, weten elkaar te vinden bij de planning van het plantrijp maken van de omgeving en de aanplant van ontelbare bomen op de twintig hectaren aan duinlandschap rond het 'Jeugdhuis'.

Wandelend, al of niet met de hond, ontmoet men op de dag van vandaag in die omgeving, in de 'abdijsbossen', nog die duizenden in de jaren 30, 40 en 50 van de vorige eeuw de door Tiest, zoon Kees en diens jongste broer Sjef aangeplante bomen. Evenzovele bomen zie je in de voorbije jaren omgelegd worden, omdat die na 70 jaar kaprijp worden bevonden. Ook zien

we achter de zwemvijver grote percelen waar de eindkap heeft plaatsgevonden, de open vlaktes met oorspronkelijke zandduintjes achterlatend, waar de cyclus weer opnieuw kan worden ingezet. Het duintjeslandschap is nog overal aanwezig, maar valt nu na de kap extra op.¹

Jef Goris geboren in 1921, de jongste zoon van Tiest, dus de zesde generatie, die in 1946 het bedrijf over zal nemen, is zelf als jonge man en jeugdleider betrokken bij de totstandkoming van de opbouw van de volksabdij eind dertiger jaren door de werkloze arbeidersjongens. Ook tijdens de oorlog. Jong en sterk dat hij is, weet hij later nog die tijd te herinneren van het graven van de zwem-, de eenden- en lelievijver met schop en kruiwagen en de bouw van het hoofdgebouw. En natuurlijk weet hij nog lang over de aanplant door zijn vader en hemzelf, van duizenden bomen, te vertellen, waarvoor rector Flor van Putte veelvuldig thuis over de vloer komt. Jef trouwt met Mina van Geel van 'de Duintjes' en krijgt drie kinderen: Josephien, John en Kees. Zij herinneren zich maar al te goed hoe ze als kinderen worden betrokken en ingezet op het bedrijf. Ze weten alles te vertellen over de stadia van het proppenzaad, vanaf de pluk tot en met het uitplanten.



*Jong geleerd door John, Josephien en Kees
in 1958. De pluk, ook wel het proppen 'trekken' genoemd.*

¹. Zie: deel 211 van *Brabants Landschap*, herfst 2021

Jarenlang, al vanaf Pieter Goris, trekken de generaties Goris de bossen in op de 'Wouwsche Plantage' voor goede proppen, op zoek dus naar de kwalitatief gezondste dennenkegeltjes. Rond 1850 leert voorvader Kees Goris baron De Caters kennen van het landgoed in Wouwse Plantage. Deze baanbreker op het gebied van bodemgesteldheid en soorten bomen, brengt van een buitenlandse reis naar Italië (vanuit Corsica?) een nieuw soort boom mee: de *Pinus Nigra Corsicana*. Kees, in 1839 getrouwd met Cornelia Couwenberg, slaagt erin het vertrouwen van de baron te winnen en sluit met hem een contract af voor de pluk van de dennenappels van de grove den en mogelijk ook de Corsica. Het zaad van de mastenproppen wordt niet alleen door Kees Goris en zijn particuliere klanten gewaardeerd, ook Staatsbosbeheer verschijnt ten tonele. Om de betrouwbaarheid te vergroten richt die 'de Nederlandse Algemene Keuringsdienst van Boomkwekerijgewassen' pas in 1932 op. Daarmee worden vele malafide particuliere bedrijfjes op een zijspoor gezet. Het toezicht op het plukken, het vervoer, de bewerking, enzovoorts, houdt het gerommel met zaden op afstand. De generaties Goris behouden tot het eind van hun bestaan het vertrouwen van de genoemde landelijke instanties. Tot in de jaren 80 van de vorige eeuw blijft zesde generatie Jef Goris het vertrouwen genieten, tot het moment dat de dennenzaadoogst niet meer rendabel is. Ze stappen over op sier-teelt en het kweken van kerstbomen.

Wordt gedurende de eerste generaties Goris veelal de grove den geoogst, behandeld en gezaaid, de laatste honderd jaar staat de oogst en plant van de Corsica centraal, met zijn mooiere kaarsrechte groeivorm en betere houtopbrengst. De Corsica draagt niet elk jaar, maar om de twee à drie jaar. In de zomer gaat men daarom al de bomen (uit)zoeken in de Wouwsche Plantage. De verrekijker gaat dan mee om de goede bomen te vinden en alvast te noteren waar ze staan. Staatsbosbe-



heer heeft daar een proefproject: per kavel bos is met een code aangegeven wat de kenmerkende kwaliteit van het dennenzaad is. Naast kegels van de grove den en Corsica worden elders, meer in de buurt, door de plaatselijke bevolking uit Ossendrecht en Putte, ook die van de Douglas en vliegden geoogst. Deze mannen moeten dan hun zakken bij Goris afleveren en krijgen uiteraard hun beloning. De belangrijkste 'zaadleverende' boom blijft evenwel de Corsica. De pluk is elk jaar in oktober na Putse kermis en duurt tot het eind van de winter.

“Koud dat het kon zijn”, is het eerste wat Kees op de dag van vandaag zich herinnert. Vriend en 'knecht' Jan Kremers, “de beste klimmer”, wordt een fenomeen in het 'trekken, plukken en stoten' voor het bedrijf van Jef Goris. Deze zeer gewaardeerde knecht staat dag en nacht klaar en heeft altijd bij Goris gewerkt buiten zijn normale baan als bewaker om. “Die verstond het vak als geen ander”, aldus Kees.

Comfortabel wordt de pluk bovenin de bomen als de top wordt uitgebroken en ter plekke een soort stoel/zitplaats gemaakt kan worden van takken. Van daaraf wordt de pluk uitgevoerd door de tak met kegels naar zich toe te trekken met de haak die op het eind van de stok is bevestigd. De afgeplukte kegels laten men vallen.



Pluk/trekstok: links haak om tak naar je toe te trekken en rechts de vork om de kegeltjes eraf te stoten. De stok werd in een houtwal in de natuur gevonden en uitgesneden!

De stok, met speciale haak om proppen dragende takken naar zich toe te halen en af te plukken/duwen/stoten, hanteert Jan Kremers als de beste. Is de afstand om de prop te plukken te groot? Dan worden met de v-vormige tand op het eind van de stok tegenover de haak de proppen van de tak afgestoten, die dan op de grond vallen, om ze later te rapen. “Onder die boom moet je niet gaan staan kijken, want een prop van twintig meter hoogte op je hoofd is niet leuk!”

Veiligheid

Voor de veiligheid, als men verder de hoogte inklimt naar de top, na de ladder te hebben verlaten, zijn klimhaken onmisbaar. Op een hoogte van ongeveer twintig meter vindt de oogst plaats. Als een boom leeggeplukt is neemt het veel tijd in beslag te verkassen naar een volgende boom. De acrobaat onder de plukkers is weer die Jan: die zwiept zichzelf vanaf een verende dikke tak van de ene boom naar de tak van de naastgelegen boom als het zo uitkomt om niet helemaal naar beneden te moeten.



Toch gebeuren er weinig ongelukken... Alhoewel: Sjef Guns uit Putte, 'Sjef de Pin', maakt een keer een val van meer dan tien meter, breekt beide polsen, en loopt de fiets voor hem uitduwend, terug naar huis, ongeveer 60 jaar geleden... De boom kreeg de naam Sjef de Pin...

Als de dag is gevorderd wacht het vervelendste werk, want de gevallen proppen, de dennenappels, moeten nog opgeraapt worden!



1. De genoemde en beschreven pluk vormt het begin van de cyclus.

2. Het drogen na de pluk vindt aanvankelijk gedurende decennia buiten in de open lucht door de zonnewarmte plaats.

De klimhaken aan de schoenen zijn geen overbodige luxe.



Jef Goris en zijn vrouw Mien bij het verwerken van het dennenzaad



De eest met gedroogde propjes



In 2010 vertelt Tilly Schoonen-Schroeijers hoe haar vader heel vroeger een centje bijverdiende bij Goris om als 'vogelverschrikker' (propfenbewaker) op te treden om de vogels en andere dieren bij de te drogen liggende propjes te verjagen (zie Tijding 2010-1, blz. 59).

3. Het schoon-/leegmaken van de propjes met zeven, door het zaad eruit te schudden en ook door te stampen op volgeladen balen, is hand-, respectievelijk voetarbeid.

4. Later doet de eest zijn intrede.

5. De eest is een droogvloer op hoogte waarop de dennenappels uitgespreid liggen en gedroogd worden door de hitte van een speciale kachel. Door een luik kunnen na 48 uur de propjes naar beneden op een mechanische zeef worden geveegd en 'gedörsen' met een speciale machine.

6. Het uitzaaien, het laten kiemen en wortelen van de zaadjes is spannend en arbeidsintensief op de eigen kwekerij. Maar vooral de verkoop aan de handel, de kwekerijen in Zundert bijvoorbeeld, wordt van groot belang.

7. Het verspenen: het verplanten naar de grote bredere bedden is tijdrovend.

8. Het aanplanten: door te 'SPLISSEN', plantgaten te maken met de schop, is zwaar.

Ten behoeve van de dennenzaadwinning behandelen zeven generaties Goris aldus volgens een vast patroon jaarlijks de dennenappels. Dat proces van plukken naar planten verandert niet in 200 jaar.

De eestschuur uit 1953 aan de Putseweg met op de nok van het dak een symbolische prop.



Het aanplanten: door te splissen, plantgaten te maken met de schop, is zwaar.

		af 4e hand. 2 j den me plan ten	1978/79.	
198	Dec	17 Eerw. Broeders van Putte de Putte.		
		10000 n / 10 n. 1000. =		f 300
199.	Feb.	23 C. G. 2 vanden Driest		
		9.000 n f 12,50 =		f 112
198	Feb.	23 J. van Kromm van Gorsel Rilland		
		2.000 n / 10.000 =		f 20
198	Mar	12 Eerw. Broeders Liefdesberg B.O.Z.		
		22 duizend n f 9,10 =		f 215
198	Mar	22 Bieduinenhof. Putte		
		10.500 n / 10 f 11,80 =		f 298
198	April	7 den H. van Logels. Eerw. Broeders.		
		10.000 n / 10 f 11,80 =		f 118

Abrupt einde

Het zaadwin- en zaadhandelbedrijf komt bij de laatste generatie, Kees neemt in 1985 het bedrijf over, wel abrupt tot stilstand: de denbossen worden overal aangetast door luchtvervuiling; de term 'zure regen' ligt bij iedereen eind twintigste eeuw op de lippen.

Binnen enkele jaren slaat de emotie in de bosbouw met betrekking tot de niet-inheemse dennensoorten helemaal om: loofbomen planten wordt de mode! Dennen zijn 'out'! Kees moet eind jaren tachtig de bakens verzetten, kort nadat hij het bedrijf heeft overgenomen. Hij gaat op grote schaal over op sierteelt en kweek/handel in kerstbomen, met name de zilverspar. Het bedrijf wordt hard geraakt, te meer daar steun en toeverlaat, vader Jef, een herseninfarct krijgt.



Jef Goris lijkt op coureur Wim van Est, oorsprong 'Wim van de Eest', die ook in de bosbouwhandel zat.

“Ons vader Jef deelde in de jaren 50 in het Puts Molentje wel eens handtekeningen uit aan mensen die geloofden dat hij onderweg was van of naar de Zesdaagse van Antwerpen”, vertelt Kees.

← Oude klanten: Cogels, Bieduinenhof, Eerw. Broeders Liefdesberg B.o.Zoom, Van Gorsel Rilland, enzovoorts.

Ontdekking

Kees, de zevende generatie

Het is in deze tijd, 1992, dat Kees Goris, in 1979 getrouwd met Brigitta Mous, op zijn landerij/kwekerij een inspectiewandeling maakt en in een rij met groene laurier een interessante afwijking constateert. Tussen de alom bekende donkergroene laurier, de '*Prunus laurocerasus Reynvaanii*', treft hij een opvallend **gele variatie** aan. Het is een speling van de natuur.

Wat een geluk! Kees realiseert zich dat! Wat te doen?

Hij is zich direct ervan bewust dat hij het product moet beschermen, letterlijk en figuurlijk... Hij ziet mogelijkheden. Hij weet al snel dat dat beschermen een lange weg gaat worden: het traject vanaf die ontdekking tot het op de markt brengen van een nieuwe plant voor de klant vraagt geduld. Het onder eigen naam en licentie uitbrengen zal negentien jaar gaan vergen, zoals zal blijken... !



In 2014 is de officiële naam een feit: de *Prunus laurocerasus* Goris Gold pbr, met als toevoeging 'van de Brabantse Wal'.

De praktijk van Kees

In 2011, negentien jaar na de ontdekking, weet hij een substantieel aantal planten tot uitgeselecteerde wasdom te laten komen.

Al die jaren ervoor is het spannend: gaan de stekjes aanslaan? Worden de plantjes niet gejat? Gaat een ander er niet mee aan de haal om ze te registreren?



Als de moederhaag er dan eindelijk is, worden in oktober dat jaar de stekjes van de moederplanten gesneden. Met veel geduld en ongeduld, het kan niet snel genoeg gaan, worden deze stekjes nog 'onbeworteld' in stektrays gezet.

De trays gaan in de plastic stektunnels waar ze in gunstige klimatologische omstandigheden kunnen 'bewortelen'. Dat proces blijkt 100% resultaat te geven, want na het uitplanten van de bewortelde stekjes op ambachtelijke wijze, ligt de weg vrij: *ze blijken allemaal aan te slaan en geel te gaan kleuren!* De controle op groei en verdere expertise leveren een prachtig resultaat op.

En zo is de cyclus van de zeven generaties Goris een feit. De lichtoranje kleurende stam van grove den op de Brabantse Wal die nog overal staat, zo gepromoot door de eerdere generaties Goris, heeft een opvolger op die Brabantse Wal: de Goris Gold, de gele laurier.

De firma Plantipp uit IJsselstein brengt voor Kees Goris deze gele laurier als 'Goris Gold' op de Europese markt. Maar wel uitdrukkelijk op het label erbij vermeldend 'van de Brabantse Wal'. Daar mogen wij trots op zijn!

Kees in oktober 2011



Net geplante heg bij particulier

Wat let ons om in en rond onze tuinen in onze West-Brabantse dorpen de Goris Gold massaal te gaan gebruiken als sier- en/of heggenplant en symbool voor de streek? Zou een mooi zicht zijn: het keurmerk voor de tuinen en in het openbaar groen. Kom op, gemeente Woensdrecht! Geef het voorbeeld!



Overgenomen

Peter Jansen, telg uit het landbouwersgeslacht Jansen van tegenover het Putsmolentje, heeft alle kwekersactiviteiten van Kees Goris overgenomen: de ene buur neemt zodoende de andere over! Kees hoopt uiteraard vurig dat zijn 'kindje' op de Engelse markt doorzet en 'droomt' stilletjes over de markt in de Verenigde Staten van Amerika... Moge daar de achtste generatie Goris tot wasdom komen! ♣

Op de rotonde Sportlaan/ Putseweg als struik en op stam



HONDERD JAAR WONEN EN WERKEN OP 'T HOF VAN CUYPERS

Willem de Weert

Geschiedenis Mattemburgh leest als Woensdrechtse Downton Abbey



“Mijn verhaal is verteld. Het verhaal van Aymon Cuypers, zijn dochter Marie-Louise, haar man Jacques Pelletier en een aantal werknemers. Honderd jaar geschiedenis die zich voor het grootste deel afspeelde in Woensdrecht. Geschiedenis gaat vaak over grote namen en gebeurtenissen. De zorgen en beslommeringen van gewone mensen die er een kleine rol in spelen komen zelden aan bod. Dit boek over Mattemburgh is een stuk lokale geschiedenis die anders verloren zou zijn gegaan en ik ben blij dat ik de grote en kleine mensen daar hun plaats in heb kunnen geven.”



Zo besluit Ad van Loenhout zijn boek over *'t Hof van Cuypers. Wonen en werken op landgoed Mattemburgh* dat vanaf september in de winkel ligt. Het verhaal leest als een Woensdrechtse Downton Abbey. Door de beschrijving van de sfeer van het landgoed, maar vooral ook omdat de auteur niet alleen het leven van de eigenaren (upstairs) vertelt, maar ook de besognes van het personeel (downstairs) dat onder de familie Cuypers diende. Verhelderend is dat Van Loenhout de gebeurtenissen plaatst in de tijdgeest, bijvoorbeeld La Belle Epoque, de Grote Oorlog, het Interbellum, de Tweede Wereldoorlog en de Wederopbouw. Met dit boek dat héél het verhaal van Mattemburgh vertelt, geeft Van Loenhout het landgoed in Hoogerheide een plaats in de geschiedenis.

Processen-verbaal

Ad van Loenhout (Vught, 1952) woont zelf ook in Hoogerheide. Hij was, net als zijn vader, politie-man en werkte vanaf 1970 achtereenvolgens bij de politie in Bergen op Zoom, Woensdrecht en Steenberg. Na zijn pensionering in 2015 was er eindelijk tijd voor zijn interesse in geschiedenis, kunst en schrijven. “Daarvoor bestond mijn schrijfwerk voornamelijk uit het opstellen van processen-verbaal. Dan leer je wel zakelijk en verduidelijkend te zijn, maar de *human interest* ontbreekt. Die staat in mijn boek nu voorop. Wie zijn de mensen en wat beweegt hen?”

Van Loenhout begon zijn schrijverschap met een rubriek *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet* in onze Tijding. Daarin vergelijkt hij indrukken die hij op zijn wandelingen in de omgeving opdoet, met schilderijen van oude meesters, wat zeker een originele invalshoek is.

Gids

Mattemburgh kende hij alleen vanaf de Antwerpsestraatweg van de talloze keren dat hij er voorbij reed. Toen hij zich opgaf voor de pool met gidsen die bezoekers over het landgoed rondleidt, groeide zijn nieuwsgierigheid. “Je krijgt als gids wat documentatie. En je hoort wel eens wat van de bezoekers. Het viel me op dat er over het landgoed weinig geschreven was. Niet veel meer dan een publicatie van Willem van Ham uit 1985, *'De Mattemburgh, een landgoed en zijn bewoners'*, en hoofdstukken in *'De tuinbaas en zijn*

buitenplaats' in 2010 en in *'Landgoederen in Noord-Brabant'* in 2012.”

Eigen onderzoek

Dat prikkelde hem om in de archieven eigen onderzoek te doen. Hij vond er dikke mappen met correspondentie die door de eigenaren van Mattemburgh gevoerd is met bijvoorbeeld familieleden (Belgische en Franse), pachters en personeel, rekeningen, aktes en juridische stukken. Het leek wel of rechtszaken voeren de hobby was van de generaties Cuypers die op Mattemburgh woonden.

Genuanceerd portret

Dat bronnenonderzoek vulde hij aan met interviews met personen die de laatste graaf en gravin De Chambure-Cuypers van nabij meegemaakt hebben. Dat waren bijvoorbeeld hun dienstbodes, tuinmannen, bosbazen, jachtopzieners en pachters. En als die niet meer in leven waren, interviewde hij hun kinderen en kleinkinderen. “In totaal heb ik meer dan twintig personen gesproken die ieder hun eigen verhaal verteld hebben. Ik mocht uit hun familiealbums foto's hebben waardoor nieuwe beelden aan het licht zijn gekomen. In mijn boek probeer ik een genuanceerd portret van de bezitters van Mattemburgh te laten zien dat verder gaat dan het tot nu toe heersend beeld van een stel feodale grootgrondbezitters die meer om hun planten en dieren gaven dan om hun medemens.”



Schrijver Ad van Loenhout bij de fototentoonstelling in de villa van Mattemburgh.

Foto: Willem de Weert

UPSTAIRS: Maria van Mattemburgh en drie generaties Cuypers

1. Maria van Mattemburgh (1773-1850)



Petrus Cuypers
1763-1844



Maria van
Mattemburgh
1773-1850

De historie van het landgoed begint met Maria van Mattemburgh, de weduwe van Petrus Josephus Cuypers (1763-1844). Ze was niet onbemiddeld als telg uit een geslacht dat hoge ambten in het Markiezaat vervulde. Haar man (wiens achternaam voortleeft in het Hof van Cuypers en de Cuypersbossen; de naam wordt in de stukken

verschillend gespeld) kwam uit een familie van kooplieden uit Oudenbosch. Petrus Cuypers maakte een indrukwekkende bestuurlijke carrière: was onder andere adviseur van twee koningen, lid van de Provinciale Staten, van de Tweede Kamer, van de Raad van State en burgemeester van Bergen op Zoom. Een van zijn bijbaantjes was het voorzitterschap van een commissie die woeste gronden van de Staat in de verkoop bracht. Cuypers zelf verwierf daarbij gronden op de Zuideest. Bij zijn dood in 1846 liet hij een vermogen na van 1.420.000 gulden waarvan de helft naar zijn vrouw Maria van Mattemburgh ging. De vijf kinderen erfden elk 142.000 gulden. Dit kapitaal werd de grondslag voor het huidige Mattemburgh. Twee jaar na de dood van haar man schreef de weduwe namelijk aan haar oudste zoon Louis:

'Ik verheug me er dikwijls op een klein buitenverblijf te bouwen, waar ik me zo nu en dan kan ontspannen.'

2. Louis Cuypers (1799-1884)



Louis Cuypers
(1799-1884)



Adriana Hips
(1817-1899)

Nog datzelfde jaar hielp Louis zijn moeders wens realiseren en verrees op de woeste grond, die zijn vader in 1810 gekocht had, een buitenhuis: 'de Musschenpot', genoemd naar een boerderij die in de buurt gestaan had. Lang heeft zijn moeder niet van het wonen buiten de stad kunnen genieten, want ze stierf in 1850. In haar testament wees zij het toen nog bescheiden landhuis toe aan haar zoon Louis. Deze bouwde in de jaren erna het zomerverblijf uit tot de omvang en het uiterlijk zoals wij het nu kennen en maakte een begin met de tuin.

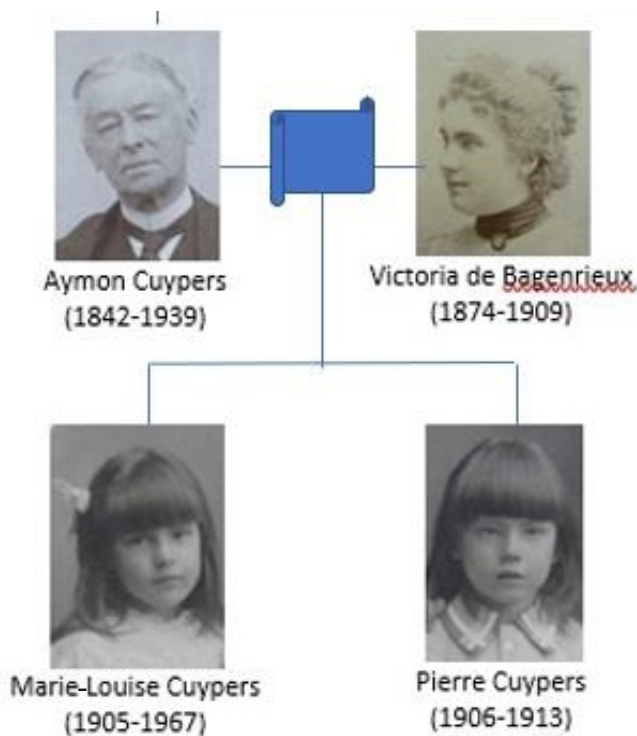
Als eerbetoon aan zijn moeder veranderde Louis Cuypers de naam in *Mattemburgh*.

Temperament

Louis Cuypers was een man met temperament. Hij was tot ergernis van zijn vader, de burgemeester van Bergen op Zoom, in zijn jonge jaren betrokken bij vechtpartijen en financieel gesjoemel. Hun relatie raakte onder het vriespunt doordat hij in 1839 met de jonge dochter van een Halsterse

cafébaas, Adriana Hips, trouwde. Louis was ook ondernemend. Zo begon hij in 1853 een stoombootdienst tussen Antwerpen en Rotterdam. Hij vestigde de rederij in Bergen op Zoom en verhuisde voor het gemak daarom met zijn gezin van Antwerpen naar het buitenverblijf in Woensdrecht.

3. Aymon Cuypers (1842-1939)



De leefwijze van de volgende bewoner van Mattemburgh, Aymon Cuypers (1842 -1939), zoon van Louis, beschrijft Van Loenhout in *'Van eenen dikken jongen tot grootgrondbezitter'*. Aymon studeerde handel in Antwerpen en rechten in Leiden. Beide studies kwamen hem van pas toen hij in 1874 naar Bergen op Zoom verhuisde en zich steeds meer met het beheer van het landgoed bemoeide toen zijn vader op leeftijd was gekomen. Na diens overlijden in 1884 nam hij het beheer volledig in handen en maakte daarvan nauwgezet aantekeningen. Van Loenhout trof zoveel mappen met correspondentie en notities in het archief aan dat het zakelijk leven van Aymon Cuypers haarfijn te reconstrueren is. Bij het overlijden van zijn moeder in 1890 werd hij erfgenaam van Mattemburgh. Hij breidde het bezit flink uit door aankopen van grond in het nabijgelegen Hildernisse, Kraaijenberg en de Duintjes. De opbrengsten van pachten en verkopen in heel West-Brabant en op Goeree-Overflakkee maakten hem een nog rijker man dan hij bij geboorte al was.

Noodlot

Aymon Cuypers bleef lang vrijgezel en trouwde pas op 61-jarige leeftijd met de 29-jarige Victoria de Bagenrieux uit Dendermonde. In krap anderhalf jaar werden twee kinderen geboren: Marie-Louise en Pierre. En dan slaat het noodlot toe. Binnen enkele jaren sterven zowel zijn vrouw, pas 35 jaar oud, aan tuberculose en zijn zevenjarige zoon aan een blindedarmonsteking. Hartverscheurend zijn de brieven die Van Loenhout vond over de lijdensweg van zijn vrouw en zoon en zijn eigen verdriet. De bejaarde Aymon staat er alleen voor in de opvoeding van zijn overgebleven kind: dochter Ma-

rie-Louise, dan vier jaar oud. Vader en dochter raken in isolement als ze in de Eerste Wereldoorlog noodgedwongen permanent op Mattemburgh moeten verblijven omdat België bezet is door de Duitsers. Van Loenhout gaat in zijn boek uitgebreid op deze periode in. *'Hoe was het voor een dochter om alleen op te moeten groeien met een oude vader die door verdriet geknakt is en steeds meer een zonderling wordt die in versleten kleding rondloopt?'* vraagt de schrijver zich af. Als Aymon in 1939 overlijdt wordt hij door de krant ook als zodanig getypeerd.



4. Marie-Louise Cuypers (1905-1967)



Marie-Louise Cuypers
1905-1967



Jacques Pelletier de Chambure
1899-1982

Deze portretten geschilderd door Sjoerd van den Boom hangen in de hal van de villa op Mattemburgh. Daar staan ook twee vitrinekasten waarin enkele persoonlijke spullen van de gravin te zien zijn.

Kort na het overlijden van haar vader en net voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, trouwt Marie-Louise Cuypers in 1939 met de Franse graaf Jacques Pelletier de Chambure. Ze mag zich vanaf dan *gravin* noemen. Het echtpaar sprak onderling Frans (zelf was ze in Brussel Franstalig opgevoed) wat hun personeel niet verstond.

De graaf zou het Nederlands nooit onder de knie krijgen. In de oorlog wordt Mattemburgh door de Duitsers gevorderd. Het echtpaar keert pas na de Bevrijding in oktober 1944 op het leeggeroofde en zwaar beschadigde landgoed terug. De jaren na de oorlog houden ze zich bezig met het herstel van het landgoed dat er weer piekfijn bij kwam te liggen. Ze brengen het onder in de Natuurschoonwet, wat fiscale voordelen oplevert. Hierdoor komt er een zware bescherming op Mattemburgh wat prima in het straatje van de gravin past. Niemand mag in het bos komen, laat staan iets meenemen. Dood hout blijft liggen. Ecologische inzichten die vele jaren

later algemeen opgeld doen. Er zijn vele verhalen over haar zuinigheid en haar gebrek aan empathie. Zo vader, zo dochter. Van Loenhout plaatst daar kanttekeningen bij. Hij noemt ook voorbeelden op waarin Marie-Louise wél medeleven toont.

De laatste dagen van de gravin

In het openingsverhaal stelt Van Loenhout zich de laatste dagen van Marie-Louise Cuypers voor als ze in 1967 ongeneeslijk ziek vanuit haar bed naar de tuin kijkt:

'Ver weg hoorde ze kinderstemmen. Die fietsten waarschijnlijk langs haar huis, onderweg naar Woensdrecht. Of Bergen op Zoom? Dat kon ze niet zien want haar slaapkamer lag aan de westkant van het huis. Die kamer had ze gekozen omdat er een mooi uitzicht was op de tuin. Daar wilde ze deze laatste weken van genieten. De tuin die haar grootvader had aangelegd en haar vader nog mooier had gemaakt. Het geluid van de kinderstemmen maakte haar verdrietig. Ze had zó graag zelfkinderen gehad. Dat geluk had ze nooit gekend en ze herinnerde zich hoe pijnlijk het in later jaren was als ze op kraamvisite ging.'

Uitzicht op de tuin vanuit de villa.



Van Loenhout beschrijft hoe de graaf na de dood van zijn vrouw de laatste vijftien jaar van zijn leven vrijwel in eenzaamheid slijt. Zijn vrouw heeft in haar testament de villa en tuin aan het Brabants Landschap geschonken om het erfgoed veilig te stellen. Als de graaf zelf in 1982 sterft komt de Franse familie met een vrachtauto naar Hoogerheide en haalt heel het huis leeg, behalve de grote lamp in de hal, het fornuis in de keuken en de brandkast in het sou-

terrain die moeilijk te verwijderen waren. Wat in hun ogen onbruikbaar was, wordt uit het raam gesmeten en in een ton verbrand. Zaten daar bijvoorbeeld de dagboeken van Marie-Louise bij? Ze zijn zoek. Het is het definitieve einde van drie generaties Cuypers op Mattemburgh. Brabants Landschap stelde in de jaren daarna Mattemburgh open voor het publiek. Geregeld zijn er rondleidingen waarbij auteur Ad Van Loenhout één van de gidsen is.

DOWNSTAIRS: tuinmannen, dienstbodes, boswachters, jachtopzieners en pachters

Tekstfragmenten uit het boek *'t Hof van Cuypers. Wonen en werken op landgoed Mattemburgh*.

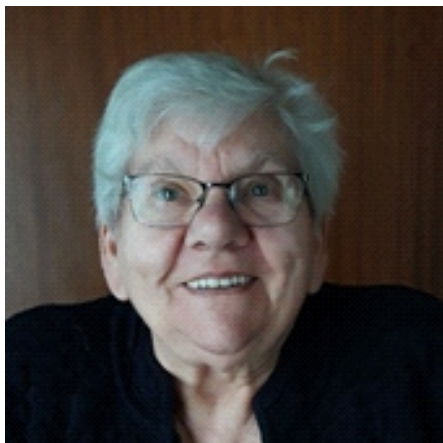
Pachter **Leenaard Bogers** over de zuinigheid van Aymon Cuypers (1842-1939), de vader van Marie-Louise, de latere gravin De Chambure. *'Aymon Cuypers had het imago 'een stienkend rèèke gierrege mieljenèr' te zijn. Leenaard Bogers, geboren in 1912, kon daar over meepraten. Hij bracht zijn jonge jaren door op boerderij de Schaapskooi die zijn ouders pachtten van Aymon. Op een zondagochtend eind jaren twintig bracht Leenaard de oude Cuypers met het rijtuig naar de kerk in Borgvliet. Een dienst waar 'de baron' vaker gebruik van maakte.*

Terwijl ze over de Vossenweg reden zag de 80-jarige miljonair een muntje op straat liggen. Hij gebod de jongeman te stoppen en het muntje –het bleek een dubbeltje te zijn– op te rapen. Leenaard deed wat van hem gevraagd werd. Héél even hoopte hij dat hij het zou mogen houden. IJdele hoop want de oude Cuypers was onverbiddelijk en hield zijn hand op. Leenaard moest het dubbeltje afgeven. Hij is het nooit vergeten. Die oude had al zo veel geld, maar dit dubbeltje wilde hij ook hebben en misgunde het de jongeman.'



gezin Bogers-van der Venne: vlnr staand: Louis, Maria, Hugo en Adri, voor: vader en moeder

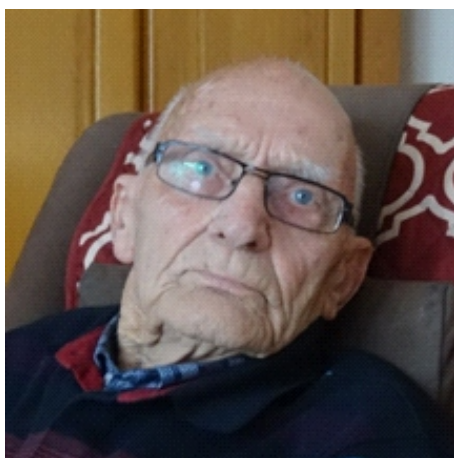
Foto uit: De familie Bogers in West-Brabant van 1740 tot 2003



Over de wederzijdse afhankelijkheid, opgetekend uit de mond van **Jo van der Wegen**, die ruim twintig jaar dienst op het Hof was.

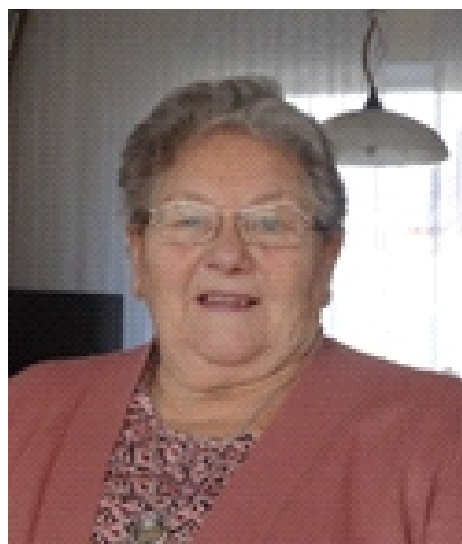
Jo heeft er verdriet van gehad dat er in Woensdrecht zo'n negatief beeld bestond over de graaf en gravin: *'Het waren goede mensen en ze verdienden niet dat er zo over hen gesproken werd. Ze waren zuinig, dat klopt. Ik begreep het ook niet altijd, maar er is niets mis met zuinigheid. Niemand gooit zijn geld over de balk. Zij ook niet. De graaf en gravin waren afhankelijk van de mensen die voor hen werkten. Zonder die mensen zou het landgoed nooit zijn geworden wat het nu is. Zij voelden zich verbonden met hun personeel en wij met hun. We hadden elkaar nodig en vertrouwden elkaar.'*

Haar tante, Bets van der Plas, die ook een paar jaar dienst op 't Hof was vertelde: *'Het waren goede mensen en ik heb er een heel fijne tijd gehad! Mijn vader en de graaf hadden een klik en de graaf bekommerde zich om ons.'*



Over Marie-Louise als bazige werkgeefster, verteld door tuinman **Dirk Vos** († 2019)

Hoewel Dirk een moeizame arbeidsrelatie met de gravin had sprak hij met een zekere sympathie over haar: *'Je moet niet slecht over haar schrijven. Ze was geen makkelijke, maar ze had goede eigenschappen en als je niet te veel tegen haar in ging was ze best aardig. Ik zag ze niet elke dag en ze liet mij in de tuin mijn gang gaan. Zo was het allemaal best te doen. Ze was eigenwijs en verwachtte dat je onmiddellijk deed wat ze zei. Ik was ook niet gewend om de baas tegen te spreken, zo was ik niet opgevoed. Je deed wat gezegd werd.'*



Corrie Adriaansen over de gravin als werkgeefster die alles in de gaten hield.

Corrie Adriaansen, die met haar man Wiezy in februari 1960 de tuinswoning betrok, vertelde: *'Op zondagmiddag gingen we vaak op visite bij mijn ouders op de Heimolen. Te voet over de Antwerpsestraatweg, voor langs het huis. Vaak betrapte ik mij dan op de gedachte: 'Wat zal er straks weer zijn als we terugkomen? Het was zo erg dat ze bij thuiskomst het hek heel voorzichtig openden zodat het niet piepte en dan glipten ze snel naar binnen om te voorkomen dat de gravin ze zag: Want zodra wij voet in huis zetten, ging de telefoon. Op een gegeven moment had ik het gevoel dat ze ons permanent in de gaten hield.'*

De zakelijkheid van de graaf en gravin in de ogen van boswachter en jachtopziener **Kees Kapitein**, verteld door zijn zoons **Anton** en **Peter**.

'Kees Kapitein had in zijn arbeidsovereenkomst gelezen dat zijn werkgever zuinigheid hoog in het vaandel had staan: 'Het voedsel der fazanten zal door werknemer, na overleg en goedvinden van de werkgevers, op de meest voordelige wijze worden gekocht, bijvoorbeeld bij pachters bij gelegenheid van het dorsen.'

De graaf en gravin kwamen met regelmaat even langs op de Lange Teen. Ze waren geïnteresseerd in het wel en wee van het gezin en informeerden altijd hoe het met de kinderen ging.

Als in het gezin Kapitein gebeurtenissen ter sprake kwamen waarin mensen kritiek op de graaf en gravin hadden zeiden vader en moeder Kapitein altijd: 'Als je met de graaf of gravin ruzie krijgt, ligt het aan



jezelf. De gravin was zakelijk ingesteld en heel punctueel. Daar moest je gewoon rekening mee houden en duidelijk zijn. Als Kees geld moest afdragen aan de gravin, bijvoorbeeld van de verkoop van hout, dan telde ze het altijd secuur na. Het klopte altijd tot op de cent. Eén keer schonk de gravin hem het hele bedrag toen hij dat aan haar wilde afdragen. De graaf was een stuk gemoedelijker, maar zowel hij als zijn vrouw hadden een groot rechtvaardigheidsgevoel en als ze meenden dat hen onrecht werd aangedaan werd het tot op de bodem uitgezocht.'

Ad van Loenhout is er uitstekend in geslaagd om honderd jaar wonen en werken op Mattemburgh in tekst en beeld te vangen. Hij publiceert daarbij niet eerder onderzocht archiefmateriaal, briefwisselingen en foto's die tot nu toe alleen in familiealbums te zien waren. De boeiende afwisseling van historische feiten, karakterbeschrijvingen van drie generaties Cuypers en de verhalen van het personeel maken zijn boek hét standaardwerk over Mattemburgh. Met dit boek is weer een leemte in de lokale geschiedschrijving gevuld.

Boswachter en jachtopziener Kees Kapitein († 2002).

Ad van Loenhout: *'t Hof van Cuypers. Wonen en werken op landgoed Mattemburgh.*

Uitgegeven door Pictures Publishers, € 29,95.

Foto van Ad van Loenhout, pagina 31: Willem de Weert.

Overige foto's zijn afkomstig uit het boek.

„Het park van ons landgoed Mattemburgh onder Bergen op Zoom, ook wel aangeduid als Stijltuin, wordt gerekend tot de vijf bijzonderste van ons land en kent vele onderdelen, zowel gebouwde als ongebouwde.'

Zo begint het themanummer van het ledenblad Brabants Landschap Herfst 2018. Dat Brabants Landschap eigenaar werd was te danken aan gravin Marie-Louise Cuypers. Zij had bepaald dat de kern van het landgoed, villa en park, bij de dood van haar man graaf Jacques Pelletier de Chambure aan Brabants Landschap geschonken zou worden. De gravin overleed in 1967. De natuurbeschermingsorganisatie kocht de rest van het landgoed (350 ha bossen, vennen en landbouwgrond) in 1970 van de graaf aan voor 2,2 miljoen gulden om het landgoed in zijn geheel als cultureel erfgoed en natuur veilig te stellen. Nadat de graaf in 1982 overleden was stelde Brabants Landschap Mattemburgh voor het publiek open. Ook werd een begin gemaakt met een miljoenen kostende operatie om gebouwen en tuin te bewaren.

Klaas Koopmans is vanaf 2005 tuinbaas op Mattemburgh. Hij gaat dit najaar met pensioen. Het blijft een merkwaardige gewaarwording om hem te spreken in de kamer van de villa waar vroeger de graaf en gravin hun gasten ontvingen. Hij vertelt: *“Sinds 2005 zijn de oude orangerie, het Chinese bruggetje, het hertenhuisje, het theehuis annex ijskelder, de tuinmanswoning, het koetshuis en de buitenkant van de villa gerestaureerd. Ook is er een compleet nieuwe wintertuin met parkeergelegenheid gebouwd. De oude orangerie was te klein geworden om de kuipplanten te laten overwinteren en heeft een horecabestemming gekregen. Dit jaar is de hoge muur om de binnentuin opgeknapt. Het laatste project wordt de restauratie van het interieur. Hoe dat eruit komt te zien hangt onder meer af van het gebruik dat de villa gaat krijgen. Er wordt op dit moment onderzoek gedaan naar wat mogelijk is en passend bij de monumentale status. Restauratie en het dagelijks onderhoud van Mattemburgh kosten bakken met geld. Denk alleen al aan de energiekosten. Het is voor Brabants Landschap de kunst een soort van verdienmodel voor het landgoed te vinden dat geen afbreuk doet.” ♣*

Woensdrecht in de gemeenteatlas van Jacob Kuyper

door Kees Floor

In 1871 verscheen de *Gemeente-atlas van Nederland naar originele bronnen bewerkt*. De atlas bevatte kaartjes van alle toenmalige Nederlandse gemeenten, waaronder de gemeente Woensdrecht (figuur 1). Ze waren ontworpen door cartograaf Jacob Kuyper, een van de oprichters van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap. De kaartjes uit de atlas kwamen onder andere beschikbaar per provincie, maar waren ook los verkrijgbaar. Voor zover ze waren gebundeld per provincie, werd ook een overzichtskaart van die provincie toegevoegd. Uiteindelijk zou de complete atlas meer dan 1200 kaartjes gaan bevatten. De kaartjes van destijds genieten nog steeds grote bekendheid en zijn op diverse plaatsen op het internet te vinden.

Officiële bronnen

De atlas was een uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden, die daar een boekhandel, uitgeverij, drukkerij en veilinghuis had. Hij begon in 1864 met het aan de man brengen van de gemeenteatlas of onderdelen daarvan. De eerste oproep tot voorintekening vermeldt nog 1138 verschillende kaartjes. Uiteindelijk zouden het er 1205 worden, inclusief de overzichtskaarten per provincie. De atlas van heel Nederland kostte in 1871 ongeveer zeventig gulden; een atlas van alleen de provincie Noord-Brabant met 188 kaartjes kwam op circa veertien gulden. Tegenwoordig zal men voor zo'n uitgave aanzienlijk dieper in de buidel moeten tasten. Kuyper baseerde zich bij het vervaardigen van zijn kaartjes op reeds bestaande kaarten, zoals de topografische kaart en de provinciekaarten. Hij maakte naar eigen zeggen een verbeterde kopie van de beste kaarten, waarbij hij de opmerkingen van burgemeesters, die een concept-kaartje toegezonden hadden gekregen, zoveel mogelijk benutte. Overigens was het lang niet in alle gevallen gemakkelijk om van die *'drommelsche burgemeesters'* antwoord te krijgen op de verzoeken om duidelijke verbeteringsuggesties aan te

leveren. Ook ergerde Kuyper zich mateloos aan een burgemeester die 15 gulden vroeg voor het geven van inlichtingen.

Kaartschaal

Elke negentiende-eeuwse gemeente kreeg een eigen kaartblad. Doordat niet iedere gemeente even groot was en de vorm van het grondgebied nu eens compact en dan weer langgerekt, is de schaal van de kaartjes variabel. Woensdrecht werd weergegeven op een schaal van 1:75 000, buurgemeenten Ossendrecht en Bergen op Zoom op een schaal van 1:50 000, Huijbergen op 1:37 500 en Bath op 1:25 000.

Om bij het gebruik van een variabele schaal toch een indruk te kunnen krijgen van de grootte en het belang van een gemeente, werden onder het kaartje de oppervlakte en het aantal inwoners vermeld. Kuyper beschikte over een lijst van alle Nederlandse gemeenten met bijbehorende oppervlakte volgens gegevens van het Kadaster. Inwoneraantallen waren gebaseerd op de resultaten van de volkstelling van 1859, waarbij de getallen doorgaans naar boven werden afgerond of bijgesteld.

Wegen

De kaartjes van de gemeenteatlas bevatten onder andere aanduidingen van wegen, spoorwegen en voetpaden. Bij wegen maakte Kuyper een onderscheid tussen gewone wegen, destijds zandwegen, en zogenoemde kunstwegen met een verharding van klinkers, grint of puin. Zo toont het kaartje van Woensdrecht de straatweg van Bergen op Zoom naar Antwerpen. Voor het gebruik van verharde wegen moest veelal tol worden betaald als bijdrage in de kosten van aanleg en onderhoud. Dat was onder andere het geval aan de Korteven en bij Zuidgeest. Het Kuyperkaartje toont ook de spoorlijn van Vlissingen naar Rotterdam, waarvan het traject Bergen op Zoom- Goes en het station Woensdrecht in 1868 in gebruik waren genomen.

Figuur 1

PROVINCIE NOORDBRABANT

GEMEENTE WOENSDECHT.



Geteekend door J. Kuiper

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

7127 Bunders. 1800 Inwoners

Polders en duintjes

De kaartjes uit de gemeenteatlas tonen verder onder andere poldernamen, dijken, kades, kreken en killen. Naast eerder ingedijkte polders zijn als nieuwste aanwinsten de Caterspolder uit 1861 en de Van der Duijns-polder uit 1863 opgenomen. In Ossendrecht vinden we de Vijdtpolder uit 1860 aangegeven, al is hij hier niet benoemd. Van de weergegeven dijken is alleen de Schenkeldijk van een naam voorzien.

In het oostelijk gelegen deel van de gemeente zijn het niet de polders, maar de stuifduinen, heidevelden, beekjes, vennetjes en meertjes die het beeld domineren. Ook op de kaartjes van Ossendrecht, Huijbergen en Putte zijn deze elementen duidelijk aanwezig.

Bebouwing

De Kuiperkaartjes geven verder een beeld van de bestaande bebouwing. Naast de dorpen Woensdrecht en Hoogerheide zijn er verscheidene buurtschappen aangeduid, waaronder Zuidgeest, Heimolen, Korteven, Vinkenbergh, Nederheide en de polderbuurtschap Hinkelenoord. Kerken en molens mochten evenmin ontbreken. Landgoederen, landhuizen en verscheidene boerderijen, waaronder Hildernisse, kwamen eveneens in aanmerking voor een vermelding.

Gemeentegrenzen

Kuiper hechtte veel belang aan een juiste weergave van de gemeentegrenzen. Die waren rond 1825 officieel vastgesteld onder Nederlands bestuur. Natuurlijke, gemakkelijk in het terrein herkenbare grenzen hadden destijds de voorkeur. Zo vormden de Geule en de Oosterschelde de westgrens van Woensdrecht. De grens tussen Woensdrecht en Ossendrecht verliep deels langs de Agger Uitwatering.

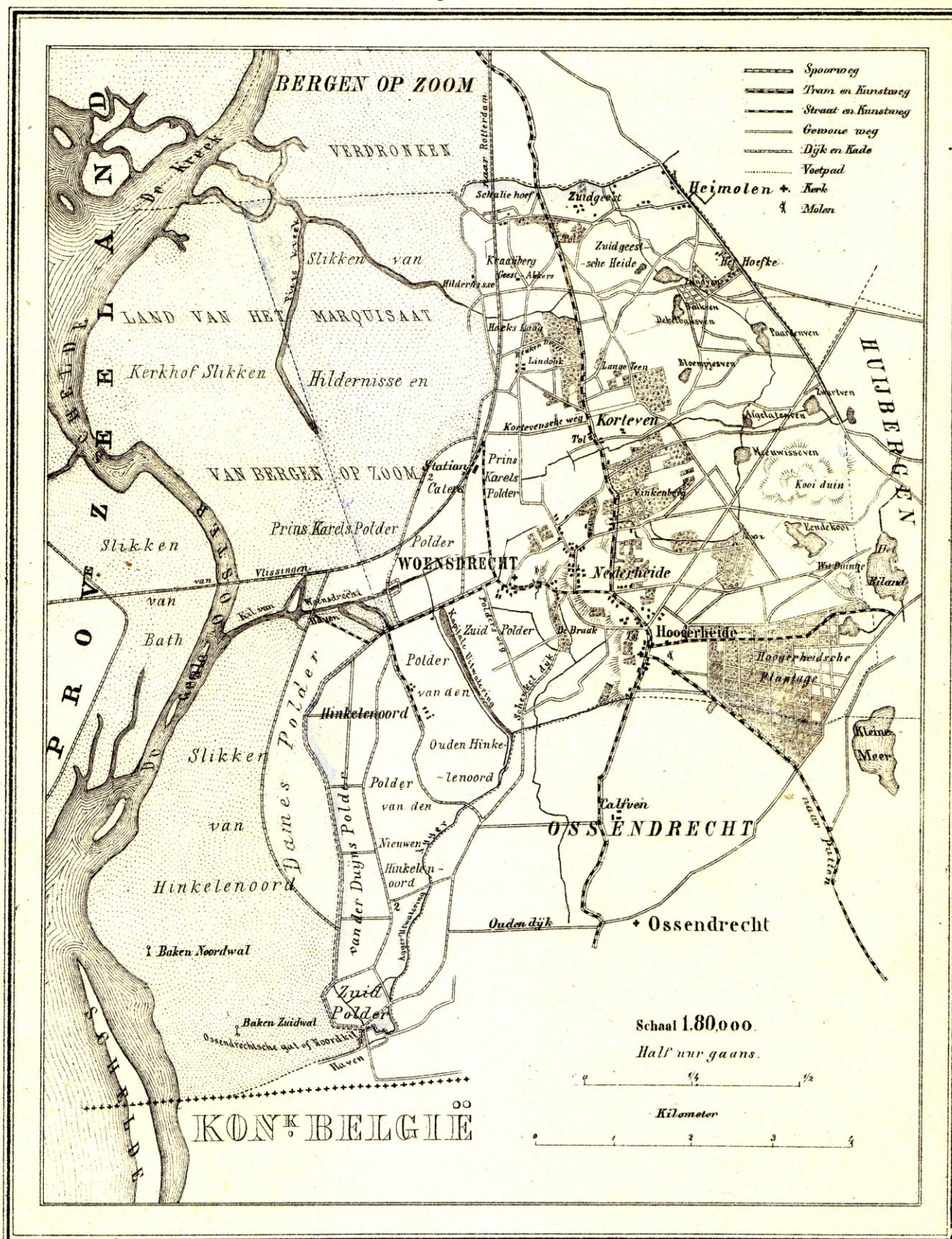
Kuiper duidde de grenzen aan met streepjeslijnen die hij meestal van twee kleuren liet voorzien. De kaartjes geven ook een goede indruk van wat er tot het grondgebied van de gemeente hoort door het weglaten van details in de buurgemeenten.

Datering

De meeste Kuiperkaartjes vermelden het jaar van uitgave, bijvoorbeeld 1867 in het geval van Ossendrecht, Huijbergen en Putte. *'Deskundigen leggen kaarten zonder jaartal als spelerei naast zich. Het jaartal is een ijkteken, dat op zulke blaadjes als de gemeente-atlas ternauwernood mag ontbreken'*, zo schreef Kuiper aan zijn uitgever om hem van het belang daarvan te overtuigen. Het kaartje van Woensdrecht vermeldt echter geen jaartal; het is vermoedelijk uit 1870.

In de jaren zeventig en begin jaren tachtig van de negentiende eeuw gaf Suringar van verscheidene gemeenten nieuwe, herziene en geactualiseerde kaartjes uit. Woensdrecht zat daar voor zover bekend niet bij. Rond 1885 werd echter besloten tot een nieuwe editie van de gemeenteatlas. Hoewel veel gemeenten daarin nog waren opgenomen met oude kaartjes, kwamen er voor ongeveer zeventig gemeenten nieuwe ontwerpen. Dit keer deed Woensdrecht wél mee.

Om tot een nieuwe versie te komen, vroegen Kuiper en Suringar nog informatie op bij de gemeente. Ze wilden onder andere graag weten of de gemeentegrenzen nog klopten, of de verharde wegen en bijbehorende tollengoed waren weergegeven, of er een tramlijn door de gemeente liep en of de halten en stations op de juiste plaats waren ingetekend. Ook in belangrijke openbare gebouwen, zoals het gemeentehuis, kerken en scholen waren ze geïnteresseerd. Verder wilden ze graag weten waar zich aanzienlijke fabrieken, landhuizen, molens en bekende logementen of uitspanningsplaatsen bevonden. Als er nieuwe buurtschappen waren ontstaan of er alleenstaande woningen waren die als herkenningspunt dienst konden doen, moest dat ook worden doorgegeven. Tenslotte werd de gemeente gevraagd de getallen onderaan het kaartje met oppervlakte en inwonertal te controleren en actueel te maken. De informatie moest bij voorkeur ook met gekleurde inkt op een exemplaar van de vorige versie van het kaartje worden aangegeven.



Geteekend door J. Kuyper.

1889 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

5127 Hectaren 2870 Inwoners

Nieuwe versie

Ten opzichte van het oorspronkelijke kaartje uit 1870 zijn er op het nieuwe kaartje verscheidene veranderingen te bespeuren (zie figuur 2). De schaal is nu 1:80 000; de bunder en de Nederlandse mijl zijn vervangen door de hectare en de kilometer. Er zijn ook wat meer details buiten de gemeentegrenzen opgenomen, zoals Calfven, Oudendijk en de Kleine Meer in Ossendrecht en Het Eiland in Huijbergen. Verder is linksboven in de figuur de Molenplaat ten westen van de Kreek gespikkeld, omdat het geen ingepolderd land betreft.

Maar er is veel meer. De Zuidpolder van Woensdrecht is van een naam voorzien en de in 1885 ingedijkte Damespolder is op het kaartje aangeduid. De stippen, die het onderscheid aangeven tussen slikken en polders, moesten dus komen te vervallen. In het uiterste noorden van de polder in de buurt van de haven is dat overigens niet gebeurd. Verder zijn er in 1889 meer verharde wegen, zoals de keiweg door de Damespolder naar de haven en de weg naar het station aan de spoorlijn Vlissingen-Rotterdam in de Caterspolder.

Op het landgoed Mattemburgh is zo te zien hard gewerkt. De Belgische eigenaar Cornelis L.A. Cuypers bracht rond 1878 verscheidene verandering aan in zijn bezit, waarbij een park met lanen en vijvers ontstond. Op het kaartje van 1889 zijn die veranderingen terug te vinden. In de jaren tachtig ontgon hij de Zuidgeestse Heide en plantte bossen aan. Daarbij verdwenen in de loop der jaren verscheidene vennetjes in het gebied. Op het kaartje van 1889 is het Dekelbanksven of Eekelbanksven al uitgewist; de naam had ook weg moeten, maar is nog blijven staan. Verder is het patroon van wegen en paden ten oosten van de lijn Korteven – Vinkenburg – Nederheide op het kaartje van 1889 aanzienlijk strakker dan in de oorspronkelijke versie.

Nieuwe grenzen

Op de nieuwe versie zijn ook de grenzen aangepast aan de nieuwe situatie. Die ontstond doordat in 1871 tot een grenswijziging werd besloten tussen de provincies Zeeland en Noord-Brabant. Daartoe werden grenspalen geplaatst op de zuidoostpunt van Tholen en op de noordwesthoek van de Oude Hinkelenoordpolder. De rechte lijn tussen beide palen vormde de nieuwe grens tussen de beide provincies en daarmee ook tussen de grensgemeenten van die provincies. Naar het zuiden liep de grens verder door langs de westgrens van het bedijkte gebied, dus langs de Van der Duynspolder en de Zuidpolder van Woensdrecht onder Woensdrecht en de Vijdtpolder onder Ossendrecht. De Damespolder was destijds nog niet ingepolderd, zodat die later onder Zeeland zou komen te vallen. De Slikken van Hinkelenoord en de tot dan toe Woensdrechtse delen van het Verdrongen land van het Marquisaat van Bergen op Zoom 'verhuisden' naar de gemeente Bath (in 1878 opgegaan in Rilland-Bath en sinds 1970 Reimerswaal). Buiten het grondgebied van Woensdrecht heeft Kuyper de grenzen niet aangepast. Het driehoekig gebied ten zuidwesten van de Vijdtpolder tussen het Ossendrechtsche gat en de Belgische grens in het uiterste zuidwesten van Ossendrecht ging mee naar Zeeland en ook Bergen op Zoom moest ten noorden van de grens met Woensdrecht gebied inleveren.

Door de grenswijziging werd de gemeente een stuk kleiner. De oppervlakte van het grondgebied nam af van 7127 naar 5127 bunder of hectare, zoals onderaan de kaartjes is terug te vinden. Het inwonertal was wel toegenomen: van 1800 inwoners in 1870 tot 2870 zielen in 1889.

Bronnen

- Jacob Kuyper: *Gemeente-atlas van Nederland naar officieele bronnen bewerkt*. Hugo Suringar, Leeuwarden 1871.
- Archief van G.T.N. Suringar en Hugo Suringar, inv.nr 734, 1763 en 1772, AllardPierson/UvA.
- Keyser, M.: De laatste kleurders. Kleurinrichtingen in Nederland in de tweede helft van de 19^e eeuw, *Caert-Thresoor* 11 (4), p81-86, 1994.
- Wet van 2 november 1871.
- Kadastrale verzamelkaarten en minuutplans van Woensdrecht, Ossendrecht en Bergen op Zoom op bhic.nl.
- W.A. van Ham: Van Markiezaat en regio, 3: Twee landgoederen bij Bergen op Zoom, in: *Studies uit Bergen op Zoom*, Bergen op Zoom 1975; herdruk (digitaal) 2018.

Figuren.

1. Oorspronkelijk kaartje van de gemeente Woensdrecht uit de *Gemeente-atlas van Nederland*. Datering: ongedateerd, vermoedelijk 1870. Bron: Bibliotheek Regionaal Archief Zuid-Utrecht, Wijk bij Duurstede.
2. Nieuwe versie van het kaartje van de gemeente Woensdrecht uit de *Gemeente-atlas van Nederland*. 1889. Bron: Collectie W. Jansen.

Auteur: Kees Floor (1947) verzorgt weercursussen en weerlezingen. Hij schreef talrijke artikelen voor dagbladen en tijdschriften, waaronder de Volkskrant, Utrechts Nieuwsblad en De Biltse Grift. Hij werkte bij het KNMI en bij de lerarenopleidingen van Universiteit Utrecht en Hogeschool Utrecht. www.keesfloor.nl. ♣

Jacob Kuyper (Rotterdam, 17 september 1821 – Den Haag, 3 februari 1908) was aardrijkskundige en cartograaf.

Hij was medeoprichter van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) en publiceerde meerdere aardrijkskundige werken, kaarten en atlassen:

- Wereldatlas met aardrijksbeschrijving (1857)
- Groote kaart van Europa (1861)
- Natuur en Staathuishoudkundige atlas van Nederland (1863)
- Atlas van Nederland en Overzeesche bezittingen (1866)
- Gemeente-atlas van Nederland
- (info behorend bij de foto komt van wikipedia)



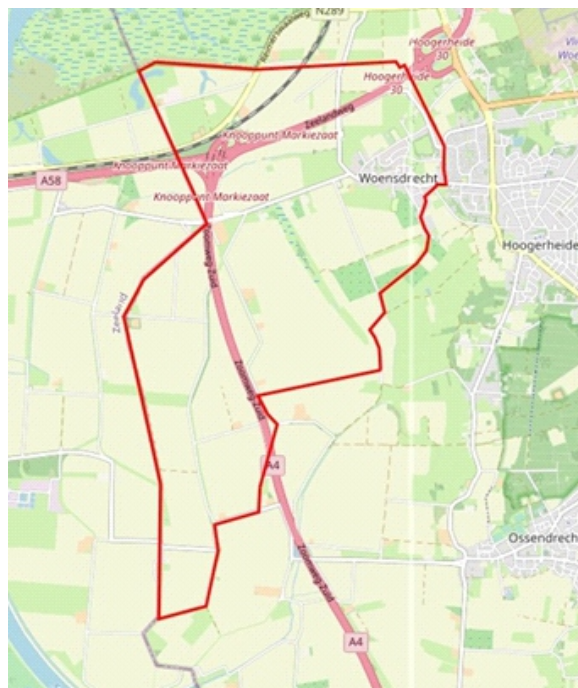
Portret van cartograaf Jacob Kuyper

Hoogtepunten uit het dorpsleven tijdens het verdere pastoraat van Mgr. Van Mens, 1890-1902

samengesteld door Jan van Elzakker

Als de figuurlijke orkaan over Woensdrecht ten gevolge van de afscheiding van de parochie Hoogerheide, met een eigen kerk in 1884, na enige jaren enigszins is gaan liggen, men wat gewend is geraakt aan de nieuwe parochiegrenzen, de suprematie van Hoogerheide op kerkelijk gebied voorgoed tot het verleden behoort, de gemeenteraad wel alle aandacht vraagt voor de perikelen rondom de stichting van een nieuwe school ergens op de grens tussen de twee kerkdorpen, kan het eigen dorpsleven zich definitief in het kerkdorp Woensdrecht ontwikkelen.

We vatten de draad op, vijf jaar nadat pastoor Van Mens, ex-redemptorist, zijn zaken heeft geregeld met betrekking tot het afwerken van zijn kerk en het betrekken van de nieuwe pastorie ernaast. De inrichting van het zusterkloostertje met school op de Rijzendeweg naast de Stompe Toren heeft ondertussen dan ook zijn beslag gekregen. In zijn memoriaal gaat hij naarstig aantekeningen maken over de actuele zaken in het dorp en wat zich zoal in zijn parochie afspeelt.



*Kaart van de scheiding der parochies
getekend door Louis Minnebach*

1890

Op Hoogerheide is net een klooster van JMJ tot stand gebracht. Logisch dat er ook in Woensdrecht gevraagd wordt om het onder-

wijs door de nonnen van JMJ te laten verzorgen. En ziedaar: op 15 september trekken enige nonnetjes van JMJ op de Rijzendeweg in de eerst als pastorie gebruikte woning van pastoor Van Mens. Het wordt een zelfstandig kloostertje, het St. Annagesticht, al zullen ze vanuit het Philomenagesticht op Hoogerheide wel stiekem een oogje in het zeil hebben gehouden. Het moederhuis in Den Bosch zal haar invloed zeker hebben doen gelden...



← *Het Philomenaklooster van
JMJ aan de Huijbergseweg*



Antoon Groffen

Antoon Groffen, de vader van Fons Groffen en grootvader van Edouard, Eugène, Adam, Frie, enz., neemt in dit jaar de wagenmakerij* over van de overleden weduwe van Josephus Vadden: Catharina Vadden-Verhaert.

Zij is de eerste die een 'fundatie' aan de kerk schenkt. Zij heeft een café/wagenmakerij, in het pand waarin later het café van de familie Jonckheere is gevestigd. Zij sterft 28 maart 1891 in de ouderdom van 81 jaar en is de laatste der Vaddens.

Op 5 november 1891 komt de f 1000,- aan fundatie binnen om gedurende 25 jaar elf gelezen missen en jaargetijden voor Catharina Verhaert te doen; alsmede elf missen en jaargetijden, voor 'hare broeder Cornelis Verhaert'; de missen en jaargetijden moeten worden opgedragen zolang de interest toereikend is à f 1,50 en f 2,- en anders f 1,- en f 1,50. Het bedoelde effect van f 1000,- zal in het fundatiefonds 'gelegd' worden. Is getekend P. Leijten, bisschop van Breda, die daar toestemming voor moet geven.

Curieus

“Bij het bovenstaande nog een kleine uitweiding”, schrijft de pastoor. En hij vertelt: Catharina Verhaert is getrouwd geweest met Josephus Vadden. Hij sterft op 13 april 1870 's morgens om 7 uur. Als hij eertijds wordt opgeroepen in het leger van Napoleon rond 1810, deserteert hij, met een vriend, 'ene De Greef van Hoogerheyden', en heeft lange tijd (twee à drie jaar) thuis ondergedoken gezeten. Catharina en haar broer Cornelis hebben na zijn overlijden 21 jaar het wagenmakersbedrijfje bestierd en in stand gehouden. Broer Cornelis Verhaert sterft 3 november 1891, ruim een half jaar later dan zijn zus.

Ondertussen gaat het leven verder, tot het dorp opschrikt:

Op 15 december van dit jaar 1891 sterft een van de grootste weldoeners der kerk: mej. Maria Anna Henriëtta van Mens. Zij is de zuster en huishoudster van de pastoor geweest. Ze kwam met hem mee bij zijn aantreden.

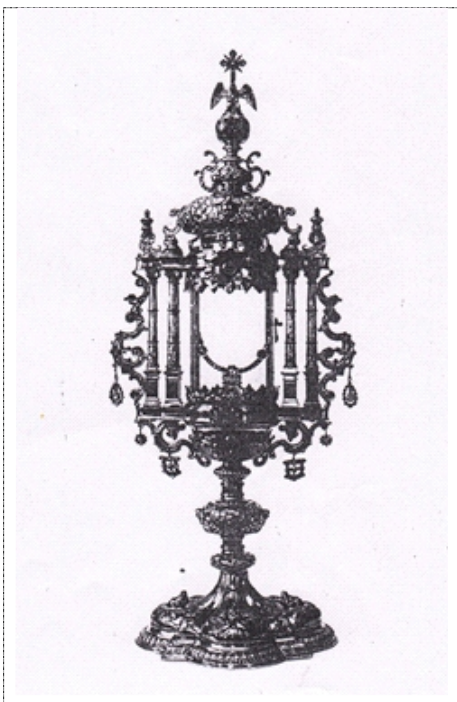
Voor haar wordt enige dagen later om 10.00



P. Leijten, bisschop van Breda

**Meerdere generaties Groffen blijven tot op heden in veel opzichten mede het aanzien van het dorp Woensdrecht bepalen.*

uur een plechtige uitvaartdienst gehouden. Ze is altijd puissant rijk geweest en laat diamanten en briljanten na die geschonken worden om aan de monstrans van de kerk te bevestigen.



Overigens: na de oktoberdagen van 1944 is en blijft deze monstrans onvindbaar! Welke Duitser of Canadees is daarmee aan de haal gegaan? Of zit hij nog ergens in de grond begraven?

1892

Veel slachtoffers van de om zich heen grijpende influenza worden ten grave gedragen; daarom komt er het verlot van de paus binnen om vlees te mogen eten en de Vasten (de periode van veertig dagen voor Pasen) “te verbreken”.

De bisschop machtigt het kerkbestuur tot het aannemen van de volgende stichtingen, mogelijk gemaakt uit de nagelaten erfenis van de zus van de pastoor:

I) f 2000,- voor:

- een gezongen H. Mis op de 10e februari,
- een gezongen jaargetijde op de 15e december,
- 25 H.H. Missen en jaargetijden gedurende 50 jaar vanaf de 10e feb. 1892 tot en met 15 dec. 1942, ter zielenrust van Mej. Maria Anna Henriëtta van Mens.

II) f 3000,- “in perpetuum” (voor eeuwig...): alle Eerste Vrijdagen der maand één

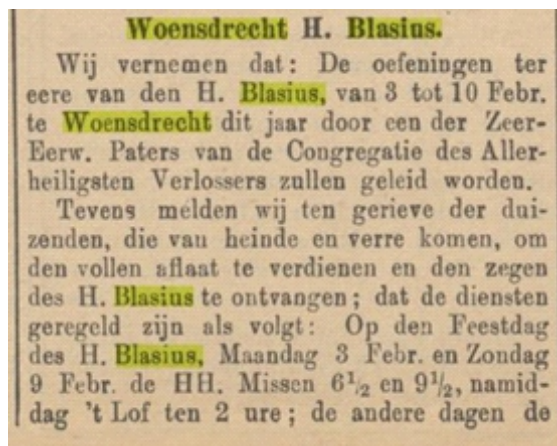
H. Mis (ter ere van St. Cordis) voor de familie Van Mens; en “voor de bekering der zondaars zal gezongen worden”.

III) f 3000,- waarvoor honderd jaren lang een gezongen jaargetijde op de sterfdag van Johannes Petrus Antonius van Mens, gewezen pastoor van Woensdrecht. Dit moet geschieden met uitdeling van brood aan de armen, hoogstens tot een bedrag van f 15,- en gedurende 25 jaar moet één afgeroepen wekelijkse H. Mis gelezen worden.

Dat alles onder de voorwaarde dat de interest van het onder II en III genoemde “levenslang aan de schenker “(pastoor Van Mens dus) blijft, zolang hij leeft. Voor de gezongen Mis krijgt de celebrant f 3,- en de koster 50 cents. De celebrant, de 'misopdrager', krijgt daar dus een half weekloon voor...

Totaal zijn in zeven jaar zeven fundaties gedaan voor in totaal f 11.660,-, zo blijkt later. Een gigantisch vermogen! Hiervoor worden effecten gekocht die met naam en waarde in het memoriaal van de kerk worden genoemd.

Op 3 februari is het weer zover: dan begint weer het octaaf van de H. Blasius. Er wordt reclame voor gemaakt met aanplakbiljetten en in een schrijven in de kranten **De Zoom** en **De Grondwet**. Pater Herman, kapucijn uit Rilland, 'leidt de oefeningen'. De toeloop aan pelgrims wordt op 7000 geschat. Een ontelbare menigte is op de been op de zondag in het octaaf. Stijgende inkomsten zien we van jaar tot jaar: van 1888 met f 153,95 naar f 352,60 in 1894, inclusief offer-, stoelen- en kaarsen=geld. Meer dan een verdubbeling, en wetende dat men ongeveer 5 of 6 gulden per week verdient! Wel 100 weeklonen dus...



Broederschap

Van de pastoor komt de verzuchting dat de devotie veld wint en het financieel een goede zaak is én voor de gemeente én voor de Kerk. Hij noteert o.a.:

IV) Een Kruisweg van f 2000,- die op 24 mei met beloken Pasen wordt ingezegend. “Deze is gemaakt door de Heer Deumens uit Venlo op koperen platen geschilderd en in keurige lijsten gevat.”

V) Kruisweg met processiekruis: Geschonken door iemand die onbekend wil blijven. Er worden nog meer aankopen gedaan: een rood zijden gewaad voor f 87,- bij Stulzenberg en nog iets van goud met geborduurd kruis voor de som van 450 frs bij Billot-Grosse en “buiten bezwaar der kerkekas....”, merkt hij fijntjes op.

Kroegen

Er vindt in dit jaar een briefwisseling over kroegen plaats tussen de pastoor en de Burgemeester en Wethouders:

“Wijl in de laatste tijden men weder begon met in de achterbuurten en in kroegen te dansen hebben wij, de Pastoors van Hoogerheide en van Woensdrecht ons per brief tot Burgemeester en Wethouders van Woensdrecht gewend om hun te verzoeken de bepalingen van art. 48 (het dansen) en art. 50 (het politie-uur voor herbergen) beter na te leven.” De pastoor krijgt in een antwoord te horen “dat wegens het overtreden van voornoemd art. 50 gedurende de laatste maanden verschillende processen-verbaal zijn opgemaakt en verzonden.” Het blijft een bron van zorg voor de pastoors, die kroegen!

Een minder bericht is wel dat de stal van Petrus Jacobs bezocht wordt door mond-en-klauwzeer. En nog veel erger is de constatering, dat dertien soldaten bij burgers ingekwartierd zijn; na zes weken hier 'huisgehouden' te hebben vertrekken de soldaten op tweede paasdag tot niet geringe vreugde van de herder van de parochie van de Heilige Jozef.

Fanfare

Zoals traditie is, en nog enige jaren blijft, luistert De Hoop uit Ossendrecht de sacramentsprocessie door de tuin van de pastorie op met 'uitnemend veel volk'. Dat gaat elk jaar zo met

De Hoop, tot 1898.

Conclusie: wat een bedragen voor die tijd! Omgerekend verdient een werkmans 6 à 10 gulden per week in 1892. Dat zou nu anno 2021 een vermogen zijn van tonnen aan euro's die in één jaar in de parochiekas vloeien.

1893

“Twee Engelen met vleugelen, vervaardigd door Pierre Peeters uit Antwerpen voor f 178,92 en door Deumens uit Venlo geschilderd voor f 35,-”, worden aangeschaft om het interieur te verfraaien. Het octaaf van de H. Blasius komt er weer aan.

53 vreemde priesters, en ongeveer 7000 pelgrims komen in de steeds mooier versierde kerk de hulp afsmeken tegen keelziekten. Wat een drukte!

Terwijl Van Mens nog geen jaar geleden er niet over peinsde, besluit hij nu TOCH tot oprichting van de Broederschap van de H. Blasius over te gaan “op dringend aanraden en om gewichtige redenen(!?) genoopt, dezelve zonder uitstel te beginnen en met toestemming en goedkeuring van de Bisschop werden Reglementen vastgesteld.” Toegevoegde noot: “De pastoor geniet voor elke H. Mis van de Broederschap het stipendium van f 3,- !! Toch weer 'om het lood'?

De sacristie wordt vergroot en verhoogd voor een bedrag van 315 gulden.

Stenten levert het voetstuk van koper voor het beeld van Blasius dat verguld wordt voor 225 gulden.

Er wordt een stal met toebehoren gebouwd voor paard en sjees van de pastoor, terwijl ook nog een mooie wijwaterkwast door de gezusters Breekel uit Nijmegen wordt geschonken. Je moet wat nietwaar, om een goed plekje in de hemel te verwerven in de tijd van het Rijke Roomse Leven! Heel wat 'weldoeners der kerk' trachten op die manier een plekje in de hemel te verwerven of die nog te verbeteren in die tijd.

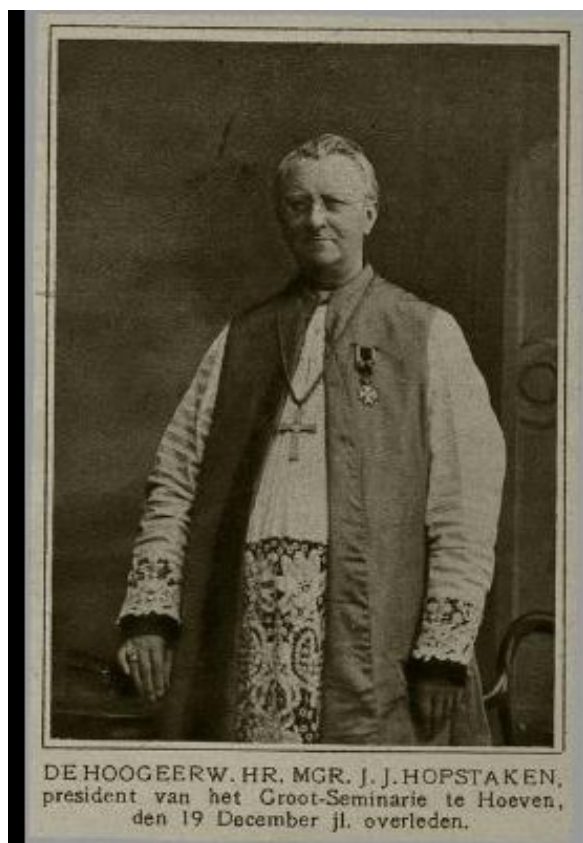
Triest is wel het bericht, dat een vreemdeling is verdronken in de Schelde die dan nog vlakbij langs stroomt en door nogal wat Ossendrechtelingen en Woensdrechtelingen als beroepsvisser wordt bevist met hun hoogaarzen en hengsten.

1894

Soms kan het gebeuren dat de 'Vastenoavedoagen' in het octaaf van Blasius vallen en er sprake is van een vroege en vaak koude carnaval. Toch zijn er 49 vreemde priesters aanwezig als de Hoogmis voor de laatste keer door de president van het seminarie uit Hoeven wordt gecelebreerd; die overlijdt later dat jaar.

De ons al bekende heer Stenten levert ditmaal kandelaartjes, Antonie Groffen bouwt een portiekje bij de nonnen en de goten van de kerk worden vernieuwd.

1895



De nieuwe president van het Groot Seminarie, Hopstaken, draagt de Hoogmis op met Blasius.

Harmonie De Hoop van Ossendrecht treedt bij de sacramentsprocessie in de tuin bij de pastorie en bij de uitstelling van het Allerheiligste weer op.

De sacristie wordt geschilderd door Deumens uit Venlo, die ook heel wat kunstwerk in de kerk mag vervaardigen.

1896

Blasius wordt elk jaar populairder: maar liefst 10.000 vreemdelingen komen van heinde en verre! En in die tijd natuurlijk bijna iedereen te voet: voor de eerste keer processies uit Heerle-Wouw en De Plantage!

Bekende weldoeners van de kerk zijn de telgen uit het geslacht Jacobs: op 12 februari trouwt Petrus Johannes Jacobs met Maria Jacobs. Liefst zes zilveren kandelaars en een kruis, vervaardigd door –wederom– kunstenaar Stenten uit Bergen op Zoom maken de kerk weer rijker.

1897

De pastoor schat het aantal bezoekers voor de H Blasius wel op 12.000 gelovigen dit jaar. En in Heerle en Wouw krijgen ze de smaak te pakken: de processie van Heerle met 450 en die uit de Plantage met 130 man sterk, trekken veel bewonderend bekijks.

Niet zonder trots meldt de pastoor toch wel het opmerkelijke feit: er is veel kindersterfte in de omgeving, maar in Woensdrecht *geen*!

En weer verrijkt de kerk zich met een kunstwerk van de heer Stenten: een expositie-ciborie ter waarde van f 800,-.



En goed om zich te realiseren: Ze schaffen daar in die rijke parochie in dit jaar 1897 ook nog een nieuw elektrisch uurwerk aan van f 800,-. Op Hoogerheide pas in 1912 bij de bouw van de huidige kerk, maar niet aan de westkant richting polder overigens. Dat is immers niet nodig omdat de Woensdrechenaar al 15 jaar op zijn eigen kerkklok kan kijken... En bovendien: het tijdsverschil tussen Woensdrecht en Hoogerheide was op een paar seconden na 20 minuten!

Marechaussees van Ossendrecht (vaak van protestantse huize!) komen in Woensdrecht controleren of de sacramentsprocessie in de tuin van de pastorie blijft en niet op de openbare weg verschijnt. Dat overblijfsel uit de voorafgaande eeuwen als Brabant generaliteitsland is, en de protestanten de baas zijn, blijft nog tot 1951 van kracht!

Het is in dit jaar dan ook tegen het zere been bij de pastoor dat de gemeente een nieuwe gemeente-arts aanstelt, een dokter van 'Santvliet', en wel "een protestant jonggepromoveerd jongmens".

In dit jaar wordt de net opgerichte harmonie in Hoogerheide bestempeld als 'een samenraapsel herbergierszonen'. De pastoors zijn tegen! Toch kan men de Scheldezonen niet tegenhouden natuurlijk en pastoor Van Mens richt dan toch ook een muziekgezelschap op.

Dirigent Krüter begint op de Rijzendeweg in de zusterschool met twaalf jongelingen het

muziekgezelschap Aurora.

Pastoor Van Mens zit goed in de slappe was en koopt een stuk grond met recht van opstal. Uit eigen vrije middelen richt hij een muziekzaal op en stelt Sjef Mens aan als beheerder. Ook de instrumenten worden door de pastoor betaald.

1898

De muziekzaal wordt in dit jaar in gebruik genomen en de harmonie telt dan al 23 leden. Er wordt hard geoefend om de concurrentie met de Scheldezonen van Hoogerheide aan te gaan. Het opluisteren van de sacramentsprocessie kunnen ze na een jaar al zelf en ze hebben De Hoop uit Ossendrecht niet meer nodig. De ons al bekende heer Stenten schenkt maar weer eens: twee kandelaars à 50 gulden. Met een waarde van nu, omgerekend, wel van 5000 euro...

Dietvors stapt op als kerkmeester en Willem Kuylen volgt hem op.

14 december, als de bedevaart naar de H. Blasius tien jaar bestaat, komt uit Armenië Monseigneur Hadjian, bisschop van Sebaste en Tohat, en wel in de persoon van de Nederlander Isaak Aerts. Hij heeft Armenië in nood en ellende verlaten, omdat door de Turken veel Armeniërs worden vermoord; in Woensdrecht wordt een H. Mis in het Armeens opgedragen.

1899

De sacramentsdag van dit jaar wordt niet verstoord door de marechaussees uit Ossendrecht en ook niet meer opgeluisterd door hun harmonie De Hoop. Het heuglijk feit doet zich voor dat het eigen Aurora de honneurs waarneemt tot grote vreugde van alles wat Woensdrecht is.

Het dansen in herbergen en het te laat 'spel houden' (kaarten) met de kermis baart de pastoors grote zorgen om-



Muziekgezelschap Aurora in 1912

dat de goede zeden in gevaar komen. Voortdu- rend is er gesteggel met het gemeentebestuur over het verlenen van vergunningen en de slui- tingstijden.

Toch krijgt Aurora een subsidie van 40 gul- den. De inwoners van het dorp, 607 katholie- ken, zijn steeds trotser aan het worden, al snak- ken ze naar een eigen jongensschool!

1900

Een grote plechtigheid vindt plaats op 14 juni als eerder genoemde Mgr. Isaak Hadjian, aartsbisschop van Sebaste in Armenië, Woensdrecht verheft tot succursale, oftewel hulpkerk, van de kathedraal van die stad uit dat verre land.

Helaas kan er geen processie buiten plaatsvin- den vanwege het bar slechte weer.

1901

Van Mens begint vanaf dit jaar slecht te schrij- ven als hij vermeldt dat in Woensdrecht er 610 inwoners zijn en er een tridium* wordt gehou- den.

De toediening van het vormsel in Woens- drecht en Borgvliet vindt samen op dezelfde dag plaats door bisschop Leijten van Breda. Kinderen van de Heimolen en de Duintjes val- len destijds parochi-eel onder Nieuw- Borg- vliet, maar gemeentelijk onder Woensdrecht.

1902

De Prins Karelpolder staat onder water en dat geeft veel overlast.

Het klokje van en aan de oude Stompe Toren, wordt van een zinken afdak voorzien uit veil- igheid, want regelmatig laten stukken steen los boven in de ruïne. Het markante klokje wordt traditiegetrouw geluid bij het overl ij- den van een protestant.

Tactisch was het van het bisdom Breda sterk om deze priester in Woensdrecht pastoor te la- ten worden. Hij kende iedereen, ook de plaat- selijke verhoudingen. Hij was namelijk jaren- lang rector geweest van het St. Philomenage- sticht bij de nonnetjes van JMJ en kende zo- doende deze orde maar al te goed.

Louisa Wierckx, dochter van Toon, pachtboer van burgemeester Moors vertrekt als postu- lante naar het klooster in St Oedenrode.

En monseigneur Van Mens...? Die beëindigt zijn pastoraat in 1902 en wordt deken in Ber- gen op Zoom. Pastoor Middelaer neemt zijn functie over in Woensdrecht. ♣



Pastoor Middelaer



** tridium: tijd van drie dagen; inz. driedaagse godsdienstoefeningen bij de katholieken, ge- leid door een priester.*

DE HISTORIE VAN HOEVE LINDONK ACHTERHAALD

Willem de Weert



Nieuwe eigenaar doet zelf onderzoek en schrijft er een boek over

Een vervallen boerderij kopen is één, die restaureren is twee. Dan zelf de historie van je aankoop in de archieven uitpluizen en er een boek over schrijven is drie. Dat deed Leendert van Halst uit Bergen op Zoom. Hij is sinds 2013 samen met zijn echtgenote Marlynda Elstgeest eigenaar van hoeve Lindonk.

Ligging

Hoeve Lindonk is een langgevelboerderij die ligt op circa 13 meter hoogte op een kaap van de Brabantse Wal achter het landgoed Mattemburgh. Vanaf het erf kijk je via een prachtige holle weg de Prins Karelpolder in. Aan de overkant zie je het dorpje Woensdrecht in de verte tegen de steilrand liggen. Lindonk is ook de naam

→ *Ligging Lindonk. Richard Gesell uit 'Ontdek de Brabantse Wal'. Willem de Weert. Ossendrecht 2015.*



van de weg waaraan de hoeve ligt, en van de bossen eromheen. De nieuwe eigenaren kochten de hoeve van Brabants Landschap. De woning met stal en schuur was vanaf 2006 als anti-kraak bewoond wat de staat van onderhoud niet ten goede was gekomen. De gemeente ging akkoord met de verandering van de bestemming van agrarisch naar wonen. Voorafgaand aan de renovatie werd de grote schuur op het erf ingericht met een appartement zodat de nieuwe eigenaren hun woning op de Bergse Plaat met een gerust hart konden verkopen en de renovatie van hun nieuwe bezit op de voet konden volgen. Want die restauratie was heel hard nodig. Gedurende de jaren anti-kraak was de hoeve vrijwel onbewoonbaar geworden: het grote dak was ingezakt en muren ontzet. Voor- en achtertuin en de oude moestuin waren volledig overwoekerd.

Verbouwing

Wat volgde was een ingrijpende verbouwing. Het hele dak werd vervangen en vanaf de buitenkant geïsoleerd zodat binnenshuis het aanzicht van het houten dak met spanten bewaard bleef. Alle vloeren gingen eruit en werden opnieuw gestort. De muren werden zwaar geïsoleerd om tot maximale energiebesparing te

komen. Verder werd de oorspronkelijke indeling veranderd. De keuken werd hal, de woonkamer slaapkamer, de koeienstal keuken en de paardenstal de nieuwe woonkamer. Het voorhuis is verbouwd tot bed and breakfast.

Bij de renovatie werden waar mogelijk oude elementen van de hoeve bewaard. Zo werden bijvoorbeeld de balken in de b&b kamers allemaal in de oorspronkelijke kleuren teruggebracht.

Hoewel de hoeve een totaal nieuwe indeling heeft en maximaal verduurzaamd is, zijn alle gevelopeningen intact gebleven, inclusief de drie traditionele beluchtingkokers op de hooizolder.

Oude kranten

Bij de renovatie kwam al een stukje geschiedenis te voorschijn. Aan de achterkant van de bedsteewand werden achter het behang en het hardboard kranten uit 1905 gevonden. Hoewel Leendert van Halst ondernemer van beroep is en zichzelf absoluut geen historisch onderzoeker of schrijver wil noemen, wilde hij toch graag meer weten over de geschiedenis van hun hoeve en die vastleggen. Naar Lindonk bleek echter nauwelijks onderzoek gedaan te zijn, dus dook hij zelf noodgedwongen de archieven in. Hij zegt daarover: 'Op een bepaald moment ontstond de



Hoeve Lindonk met bakhuisje rond 1930. Schilderij in bezit van familie Van Hootegem.



Er bestaan relaties tussen de verschillende hoeven op de Brabantse Wal zoals Lindonk en Hildernisse. Petrus Johannes Melsen bijvoorbeeld was de vierde Melsen die Lindonk pachtte. In 1906 was de Belgische gravin Van de Werve toen de eigenares. Zijn broer Alphonsus Melsen kocht van deze gravin in 1909 de verderop gelegen hoeve Hildernisse. Op de foto is hoeve Hildernisse te zien met Alphonsus Melsen staand in het midden, zijn vrouw Lucia van Ackeren helemaal links. Zittend vader Anthonius Melsen en zijn tweede vrouw Anna Catherina Koekhoven (stiefmoeder van Alphonsus). Rechts de veldwachter die ook op de foto mocht.
Bron: blz. 61 en 62 boek Hoeve Lindonk.

passie om verder te graven, bronnen te onderzoeken, personen en bestanden te raadplegen, alleen maar om verder in die geschiedenis te duiken en nog meer te ontdekken van hoeve Lindonk, de geschiedenis en haar eigenaren en bewoners. Met gepaste trots kan ik melden dat ik vanaf midden 17de eeuw de eigenaren en pachters van de hoeve heb kunnen achterhalen.'

Verhalen

Een deel van het boek geeft inzicht in de omgeving en het ontstaan van de naam van de hoeve die van Lijndendonck overging naar Lindonk (een donk is een hoger gelegen plaats). Ook wordt daarin een verhaal verteld over de beschermheilige St. Clara van hoeve Lindonk. Verder komen gebeurtenissen uit de omgeving voor het voetlicht zoals rampzalige overstromingen in de zestiende eeuw, berovingen, belegeringen en daarmee gepaard gaande verwoestingen in de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) en bij het Frans beleg van Bergen op Zoom in

Hoeve Lindonk zomer 1935.

Foto beschikbaar gesteld door familie Van Hootegem.



1747. En het verhaal van de potvis die in 1666 op de schorren bij Lindonk strandde, naar het Markiezenhof gesleept werd en daar tentoongesteld en geveild werd. De opbrengst was overigens zo matig dat die uiteindelijk gegund werd aan de mannen die het kadaver dag en nacht bewaakt hadden en naar de stad vervoerd. Van recenter datum zijn de verhalen over het wijd en zijd bekende zeebad De Duintjes van vóór de oorlog en de Slag om de Schelde in oktober 1944.



Gestrande potvis. Uit Tijding 2000-1.

Speurtocht

Het andere deel van het boek is voor de schrijver een stuk bewerkelijker geweest. Hij moest de archieven in en oude moeilijk te lezen aktes ontcijferen om achter de successievelijke eigenaren en bewoners te komen. Al doende leert men. 'Wie de hoeve rond circa 1533 of iets eerder heeft gesticht, is helaas onbekend gebleven,' zegt Van Halst. Al gauw bleek dat de verschillende eigenaren van Lindonk uit de hogere stand kwamen en niet zelf op de boerderij woonden, maar die ver-

Cecile, An en Eduard van Hootegem 1954.

Foto beschikbaar gesteld door familie Van Hootegem. ↓



pachtten. Tot 1800 heren uit de entourage van de markies van Bergen op Zoom, bijvoorbeeld Jacob Reigersman die naast eigenaar van de hoeve ook drossaard van het Markiezaat was en lid van de Nassause Domeinraad, een landelijk bestuurscollege. Na Reigersman kwam de hoeve in het bezit van Simon van Son, de Heer van Raamsdonk en na zijn dood bij zijn dochter. Vervolgens werd de markies eigenaar en bij zijn (gedwongen) vertrek in 1801 kwam het aan de Staat.

Belgische families

In 1805 verkocht de Bataafse Republiek staatseigendommen om de schatkist te vullen, waaronder hoeve Lindonk en omliggende landerijen. Lindonk was van 1805 tot 2006 achtereenvolgens twee eeuwen lang het bezit van de Belgische families Bosschaert, Van de Werve en De Borrekens. Voor hen was Lindonk waarschijnlijk een goede investering door de opbrengsten van de pacht. Door zijn onderzoek heeft Van Halst contact gekregen met de familie De Borrekens die een groot kasteel in Vorselaar tussen Herentals en Turnhout bewoonde.

Pachters

Lindonk werd in 2006 aan Brabants Landschap verkocht omdat de laatste pachter Edu-

ard van Hootegem de pacht opzegde en met pensioen ging. Het contact met de familie Van Hootegem leverde foto's en verhalen uit recente tijden op die in het boek staan afgebeeld. Dankzij volhardend speurwerk wist Van Halst ook een overzicht te maken van alle pachters van hoeve Lindonk van 1550 tot 2006.

Het verhaal van Lindonk is ook een sociaal-economisch document zoals de schrijver noteert:

'Gedurende de gehele geschiedenis van hoeve Lindonk is het waarschijnlijk dat cijnshouders en pachters de hoeve en de landerijen beboerden. Terwijl de eigenaren van hoeve Lindonk in hun stadspaleizen, buitenverblijven of kastelen vertoefden, ploeterden de pachters op de akkers om de vele (kinder)monden te voeden.'

Leendert van Halst: *Hoeve Lindonk van stichting in 1533 tot 2021, een geschiedenis van vijf eeuwen* (115 blz.). Het boek is in beperkte oplage gedrukt en voor 25 euro te bestellen bij de auteur via lvh@live.nl

Alle voorgaande afbeeldingen zijn afkomstig uit het boek. ♣



Foto van het huidige pand door Corné de Weert

TIJDING, KRONIEK VAN HEEMKUNDEKRING HET ZUIDKWARTIER

'Tijding' is het periodiek van heemkundekring 'Het Zuidkwartier' en verschijnt drie keer per jaar. Met Zuidkwartier bedoelen we het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom. Losse nummers van de Tijding zijn verkrijgbaar via bestuurslid Cor Cleeren. Een nummer van het lopende jaar kost € 7,00 en van voorgaande jaren € 4,00. Op de website staan alle Tijdingen behalve de laatste twee jaargangen.

Inlichtingen over het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij alle bestuursleden. Voor specifieke vragen over het lidmaatschap kunt u terecht bij de ledenadministratie (John Mathijssen). Op onze website kunt u alles vinden over heemkundekring Het Zuidkwartier en het lidmaatschap. Daar kunt u ook een inschrijfformulier uitprinten. De contributie bedraagt € 22,50 per jaar, per gezin. Leden woonachtig buiten de gemeente Woensdrecht wordt € 11,50 aan portokosten in rekening gebracht, voor België € 13,00.

Bankrekening: NL86 RABO 0140 5214 37 tnv HKK Het Zuidkwartier te Hoogerheide.

Website: www.hkk-zuidkwartier.nl

 <http://www.facebook.com/hetzuidkwartier>

Redactie: J. Daalmans, J. van Elzaker, M. Roskamp, F. Stoutjesdijk / Vormgeving: Maria Roskamp
Gedrukt door Van Gorsel Digital Colour Print V.O.F., www.vangorseldcp.nl

Op de kft een fragment van de KG 43: ets, oud ingekleurd; historische kaart van West-Brabant en Zeeland met de oorlogshandelingen van 1631. Kaart: collectie Regionaal Historisch Centrum Bergen op Zoom

Nadruk van, of overname uit "Tijding" van een artikel of gedeelte(n) daarvan in welke vorm dan ook, is zonder toestemming van het bestuur en de schrijvers van de artikelen niet toegestaan. De heemkundekring "Het Zuidkwartier" aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl of de juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

HEEMKUNDEKRING "HET "ZUIDKWARTIER"

Voorzitter vacant

e-mailadres: voorzitter@hkk-zuidkwartier.nl

Secretariaat:

mevrouw O. Jansz, tel. 06 11 04 44 86

e-mailadres: secretaris@hkk-zuidkwartier.nl

postadres: Aanwas 29, 4641 JE, Ossendrecht

Penningmeester/ledenadministratie:

de heer J. Mathijssen, tel. 06 57 33 60 85

e-mailadres: penningmeester@hkk-zuidkwartier.nl

Postadres Calfven 69, 4641 RC, Ossendrecht

Bestuursleden:

de heer C. Dingemans, tel. 06 50 63 77 85

e-mailadres: cm.dingemans@ziggo.nl

de heer P. Lucius, tel. 06 52 06 12 99

e-mailadres: paul.lucius@jumbo.com

de heer R. Pijnen, tel. 06 25 63 06 81

e-mailadres: rolandpijnen@gmail.com

de heer D. Verbeek, tel. 06-22 37 21 35

e-mailadres: dverbeek@ziggo.nl

Website-beheerder:

de heer S. Schauenburg

e-mailadres: webmaster@hkk-zuidkwartier.nl

CONTACTPERSONEN WERKGROEPEN

Redactieraad: kopij inleveren bij

- e-mailadres: mariaroskamp@planet.nl of:

- mevrouw F. Stoutjesdijk, tel. 0164 67 25 63

e-mailadres: frankastoutjesdijk@gmail.com

Distributie:

- de heer J. Mathijssen, tel. 06 57 33 60 85

e-mailadres: penningmeester@hkk-zuidkwartier.nl

- de heer M. Gremmen, tel. 06 45 33 96 00

e-mailadres: m.gremmen@kpnmail.nl

Archeologie: de heer H. van der Kuijl

e-mailadres: archeologie@hkk-zuidkwartier.nl

Dialecten:

de heer J. Luysterburg, tel. 0164 85 21 41

e-mailadres: luysterburg01@ziggo.nl

Documentatie:

de heer C. Rennen, tel. 0164 61 24 40

e-mailadres: keesrennen@hetnet.nl

Evenementen:

de heer J. Lauwerijssen, tel. 0164 61 39 79

e-mailadres: janlauwerijssen@hotmail.com

Fotografie:

de heer H. Hekhuizen, tel. 0164 61 26 94

e-mailadres: info@defotograaf-hekhuizen.nl

Genealogie:

de heer C. Cleeren, tel. 0164 60 35 33

e-mailadres: cormar6565@gmail.com

't Kwartier/ heemtuin: vacant

Museum:

- mevrouw F. Stoutjesdijk, tel. 0164 67 25 63

e-mailadres: frankastoutjesdijk@gmail.com

- de heer C. Cleeren, tel. 0164 60 35 33

e-mailadres: cormar6565@gmail.com

Oude handwerktechnieken:

mevrouw B. Brokken, tel. 0164 61 28 62

e-mailadres: bepdirkbrokken@hetnet.nl

Toponymie: vacant



LAENT

PARS

DEN

HOONT

HVLST TER

AMBA

Den

Duylart
HVLST

Hier Woordt de Vloet
oet Bevoechten Van
eenige H. Sta Sch

Twee Brabansche